

LUONNOS

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vammaisetuksista annetun lain, toimeentulotuesta annetun lain 7 b §:n ja sairausvakuutuslain 10 luvun 2 §:n ja 11 luvun 2 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi vammaisetuksista annettua lakia, toimeentulotuesta annettua lakia ja sairausvakuutuslakia.

Vammaisetuksista annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että alle 18-vuotiailla keliakikoilla, jotka noudattavat gluteenitonta ruokavaliota, olisi mahdollisuus saada lapsen perusvammaistukea. Samalla muutettaisiin toimeentulotuesta annettua lakia siten, että perustoimeentulotuessa keliakiaa sairastavan osalta muina perusmenoina otettaisiin huomioon 38 euroa kuukaudessa keliakiasta johtuvien ylimääräisten ravintomenojen kattamiseksi ainoastaan, jos henkilö on täyttänyt 18 vuotta.

Esityksessä ehdotetaan myös, että vammaisetuksista annetun lain menettelyä koskevia säännöksiä koskien lääketieteellistä selvitystä sekä etuuden myöntämisen pituutta muutettaisiin.

Sairausvakuutuslain erityishoitorahaa koskevaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi hoidettavan lapsen iän osalta siten, että erityishoitorahaan olisi oikeus vakuutetulla, joka on alle 18-vuotiaan lapsensa sairaanhoitoon liittyvään, nopeasti kehittyvään tai vaativaan hoidolliseen vaiheeseen osallistumisen tai lapsensa kuntoutuksen vuoksi lyhytaikaisesti tai tilapäisesti estynyt tekemästä ansiotyötä. Sairausvakuutuslain mukaista vuosituloa koskevaa säännöstä muutettaisiin vastaamaan erityishoitorahaan ehdotettua muutosta.

Esitys liittyy vuoden 2027 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2027.

LUONNOS

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Tausta	4
1.2 Valmistelu	4
2 Nykytila ja sen arviointi.....	5
2.1 Vammaisetuudet.....	5
2.1.1 Taustaksi vammaisetuuksista	5
2.1.2 Keliakiasta etuuden perusteena	6
2.1.2.1 Keliakiasta sairautena.....	6
2.1.2.2 Keliakiasta aiheutuvien kustannusten korvaamisesta	7
2.1.3 Lääketieteellisestä selvityksestä vammaisetuusasiassa ja vammaisetuuksien myöntöjen pituudesta	7
2.2 Erityishoitoraha	9
3 Tavoitteet	11
3.1 Lapsen vammaistuen keliakiaperuste	11
3.2 Vammaisetuuksien menettelysäännökset	11
3.3 Erityishoitoraha	11
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	11
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	11
4.2 Lapsen vammaistuen keliakiaperuste.....	11
4.3 Vammaisetuuksien menettelysäännökset	11
4.4 Erityishoitoraha	12
4.5 Pääasialliset vaikutukset.....	12
4.5.1 Taloudelliset vaikutukset	12
4.5.1.1 Vaikutukset julkiseen talouteen	12
4.5.1.2 Vaikutukset kotitalouksiin	12
4.5.1.3 Vaikutukset yrityksiin	13
4.5.2 Ihmisiin kohdistuvat ja muut yhteiskunnalliset vaikutukset	14
4.5.2.1 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin	14
4.5.2.2 Sukupuolivaikutukset	15
4.5.2.3 Vaikutukset lapsiin ja nuoriin	15
4.5.2.4 Vaikutukset vammaisiin henkilöihin.....	16
4.5.2.5 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	17
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	18
5.1 Lapsen vammaistuen keliakiaperuste.....	18
5.2 Menettelysäännökset.....	19
5.3 Erityishoitoraha	19
6 Lausuntopalaute.....	19
7 Säännöskohtaiset perustelut	20
7.1 Laki vammaisetuuksista	20
7.2 Laki toimeentulotuesta	22
7.3 Sairausvakuutuslaki	22
8 Lakia alemman asteinen sääntely	23

LUONNOS

9 Voimaantulo	23
10 Suhde muihin esityksiin.....	23
10.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä.....	23
10.2 Suhde talousarvioesitykseen	24
11 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	24
11.1 Yhdenvertaisuus.....	24
11.2 Oikeus sosiaaliturvaan	25
11.3 Oikeusturva	26
11.4 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista.....	27
11.5 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista.....	27
11.6 Arviointia	28
11.6.1 Lapsen vammaistuen keliakiaperuste.....	28
11.6.2 Vammaisetuuksien menettelysäännökset.....	29
11.6.3 Erityishoitoraha.....	30
11.6.4 Yhteenveto	30
LAKIEHDOTUKSET	31
vammaisetuuksista annetun lain muuttamisesta.....	31
toimeentulotuesta annetun lain 7 b §:n muuttamisesta.....	32
sairausvakuutuslain 10 luvun 2 §:n ja 11 luvun 2 §:n muuttamisesta.....	33
LIITE	35
RINNAKKAISTEKSTIT	35
vammaisetuuksista annetun lain muuttamisesta.....	35
toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta.....	38
sairausvakuutuslain 10 luvun 2 §:n ja 11 luvun 2 §:n muuttamisesta.....	39

LUONNOS

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman mukaan hallitus osoittaa pysyvää rahoitusta sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vahvistamiseksi. Yhtenä tällaisena toimenä hallitusohjelman mukaan palautetaan keliakiakorvaus alaikäisiä ja alemman tulotason aikuisia painottaen.

Hallitus on aikaisemmin toteuttanut lainmuutoksen, jonka myötä keliakiasta aiheutuvia ylimää-
räisiä ravintomenoja on voitu 1.3.2025 alkaen huomioida osana perustoimeentulotukea 38 euroa
kuukaudessa 16 vuotta täyttäneillä henkilöillä (laki toimeentulotuesta annetun lain muuttami-
sesta (847/2024)). Alle 16-vuotiaat ovat jo aiemmin Kansaneläkelaitoksen (jäljempänä Kela)
ratkaisukäytännön mukaisesti voineet saada keliakian ja siitä aiheutuvan gluteenittoman ruoka-
valion noudattamisen perusteella vammaisetuksista annetun lain (570/2007, jäljempänä vam-
maisetuslaki) mukaista alle 16-vuotiaan perusvammaistukea.

Hallituksen neuvottelussa vuosien 2025–2028 julkisen talouden suunnitelmasta eli kehysrii-
hessä, joka pidettiin 15.–16.4.2024, hallitus päätti osana sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toi-
mia suunnata alle 18-vuotiaille kohdennettavaan keliakiakorvaukseen pysyvää rahoitusta yksi
miljoona euroa vuodesta 2025 lukien. Lisäksi osana eräiden sosiaaliturvaetuuksien ikärajoja
koskevaa muutosta ja siihen varattua rahoitusta kehysriihessä oli huomioitu perusvammaistuen
myöntäminen keliakian perusteella 16–17-vuotiaille. Muutos, jonka perusteella perusvammais-
tuki voitaisiin keliakian perusteella myöntää myös 16–17-vuotiaille, päätettiin rahoittaa eräiden
sosiaaliturvaetuuksien ikärajoja koskevan muutoksen yhteydessä varatulla rahoituksella.

Lisäksi hallitusohjelman mukaan edistetään ammattihenkilöstön mahdollisuuksia kohdentaa
työaikaa asiakastyöhön sekä vähennetään ammattihenkilöstöltä vaadittavan kirjallisen työn, ku-
ten säädösperäisten lausuntojen ja erilaisten todistusten, määrää. Sosiaali- ja terveysministeriön
hallinnonalan hyvinvointialueita koskevien velvoitteiden laaja-alaisen keventämisen edistä-
miseksi asettaman valtiosihteeriöryhmän työssä on noussut esiin tarve muuttaa vammai-
setuslain mukaista menettelysäännöstä koskien vammaisetuushakemuksen liitteeksi tarvitta-
vaa lääketieteellistä selvitystä sekä täsmentää lakiin sitä, milloin etuus myönnetään toistaiseksi
ja milloin määräaikaisena.

Lisäksi eräiden sosiaaliturvaetuuksien ikärajoja koskevien muutosten (HE 125/2024 vp) val-
mistelun yhteydessä havaittiin sairausvakuutuslain (1224/2004) mukaista erityishoitorahaa kos-
kien yhtenäistämistarvetta myös sen lapsen ikärajan osalta, jonka hoidon vuoksi erityishoitoraa
haa myönnetään.

1.2 Valmistelu

Esitys on valmisteltu virkatyönä sosiaali- ja terveysministeriössä yhteistyössä Kelan kanssa.

Hallituksen esityksen sisällöstä on pidetty kuulemistilaisuus 10.11.2025. Samassa tilaisuudessa
esiteltiin valmistelussa olevia muutoksia Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntou-
tusrahaetuksista annetun lain (566/2005) mukaisiin kuntoutusrahaetuksiin. Kuulemistilaisuus-
teen kutsuttiin Into – etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ry, Keliakialiitto ry, Lastensuojelun
Keskusliitto ry, Nuorisola ry, SAMS – Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf, SOSTE
Suomen sosiaali ja terveys ry sekä Vammaisfoorumi ry, ja kutsussa todettiin, että kutsua voi
jakaa eteenpäin tarpeen mukaan jäsenjärjestöille tai muille tarkoituksenmukaisille tahoille.

LUONNOS

Kuulemistilaisuudessa vammaisetuuksiin ja erityishoitorahaan valmisteltavia muutoksia pidettiin lähtökohtaisesti kannatettavina. Osallistujista kommentoitiin, että valmistelussa tulisi varmistaa, että vammaisetuuksien menettelysäännösten tulisi ehdotettavien muutosten jälkeen olla riittävän tarkkarajaisia mutta toisaalta joustavia. Lisäksi kommentoitiin, että ehdotuksen perusvammainen myöntämisestä keliakian tai ihokeliakian perusteella valmistelussa olisi tärkeää huomioida lain voimaantuloajankohdan tilanteet maksussa olevien etuuksien osalta. Yleisesti ottaen kuulemistilaisuudessa esille nousseita asioita on pyritty huomioimaan hallituksen esityksen jatkovalmistelussa.

Hallituksen esityksen luonnoksesta on pidetty lausuntokierros XX.XX.2025-XX.XX.2026. Lausuntoja pyydettiin yhteensä XX taholta, minkä lisäksi kaikilla halukkailla oli mahdollisuus antaa lausuntonsa Lausuntopalvelu.fi -palvelussa tai toimittamalla lausunto sosiaali- ja terveysministeriön kirjaamoon. Saatua lausuntopalautetta on kuvattu esityksen kohdassa 6 Lausuntopalaute.

Hankkeen asiakirjat, kuten lausuntopyyntö ja annetut lausunnot, ovat nähtävillä julkisessa palvelussa osoitteessa valtioneuvosto.fi/hankkeet tunnuksella [STM036:00/2024](#).

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Vammaisetuudet

2.1.1 Taustaksi vammaisetuuksista

Vammaisetuslain tarkoituksena on tukea Suomessa asuvan vammaisen tai pitkäaikaisesti sairaan henkilön selviytymistä jokapäiväisessä elämässä, osallistumista työhön tai opiskeluun sekä hänen toimintakykynsä ylläpitämistä, hänen kotona asumistaan, kuntoutustaan ja hoitoaan. Vammaisetuslain mukaisia etuuksia ovat alle 16-vuotiaan vammaistuki, 16 vuotta täyttäneen vammaistuki, eläkettä saavan hoitotuki sekä hoitotuen osana maksettava veteraanilisä. Vammaistuet ja eläkettä saavan hoitotuki on porrastettu henkilön tuen tarpeen perusteella kolmeen tasoon: perustukeen, korotettuun tukeen ja ylimpään tukeen.

Vammaisetuudet ovat valtion rahoittamia etuuksia niiden yhteiskunnallisen luonteen takia. Vammaisetusjärjestelmän kolme eri etuutta ovat toisiaan täydentäviä siten, että niillä pyritään osaltaan varmistamaan vammaisen ja pitkäaikaisesti sairaan henkilön tuki elämän eri vaiheissa.

Vammaisetuuksissa ikärajat ja etuuksien nimet muuttuvat vammaisetuuksista annetun lain muuttamisesta annetun lain (736/2024, HE 125/2024 vp) mukaisesti 1.1.2027 alkaen siten, että alle 16-vuotiaan vammaistuen yläikäraja nousee 18 vuoteen ja nimi muuttuu lapsen vammaistueksi. 16 vuotta täyttäneen vammaistuen alaikäraja nousee 18 vuoteen ja nimi muuttuu aikuisen vammaistueksi. Samoin eläkettä saavan hoitotuen alaikäraja nousee 18 vuoteen. Koska tässä esityksessä esitetään, että lait tulisivat voimaan 1.1.2027 tai tätä myöhemmin, tässä esityksessä käytetään selvyiden vuoksi lähtökohtaisesti vuoden 2027 alusta voimaan tulevia vammaisetuuksien nimiä ja viitataan niihin ikärajoin, jotka ovat voimassa 1.1.2027 alkaen.

Lapsen vammaistuen tavoitteena on tukea pitkäaikaisesti sairaan tai vammaisen lapsen selviytymistä jokapäiväisessä elämässä. Lapsen vammaistuki voidaan vammaisetuslain 7 §:n mukaan myöntää lapselle, jonka sairauteen, vikaan tai vammaan liittyvästä hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuu vähintään kuuden kuukauden ajan tavanomaista suurempaa rasitusta ja sidonnaisuutta verrattuna vastaavan ikäiseen terveeseen lapseen. Tämän lisäksi lapsen sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuvat laissa säädetyt erityiskustannukset voivat korottaa tuen perustuen tasoisesta korotetuksi.

LUONNOS

Lapsen vammaistuen määrät ovat vuonna 2025: perustuki 109,97 euroa kuukaudessa, korotettu tuki 256,62 euroa kuukaudessa, ylin tuki 497,60 euroa kuukaudessa. Rahamääriä tarkistetaan noudattaen kansaneläkeindeksistä annettua lakia (456/2001).

Aikuisen vammaistuen tavoitteena on tukea muiden kuin eläkkeellä olevien täysi-ikäisten pitkäaikaisesti sairaiden tai vammaisten henkilöiden selviytymistä jokapäiväisessä elämässä, osallistumista työhön tai opiskeluun sekä toimintakyvyn ylläpitämistä, kotona asumista, kuntoutusta ja hoitoa. Aikuisen vammaistuki voidaan vammaisetuslain 8 §:n mukaan myöntää henkilölle, jonka toimintakyvyn arvioidaan olevan sairauden, vian tai vamman vuoksi yhtäjaksoisesti heikentynyt vähintään vuoden ajan. Lisäksi edellytetään, että henkilön sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuu haittaa, avuntarvetta tai ohjauksen ja valvonnan tarvetta. Tämän lisäksi henkilön sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuvat laissa säädetyt erityiskustannukset voivat korottaa tuen perustuen tasoisesta korotetuksi.

Aikuisen vammaistuen määrät ovat vuonna 2025: perustuki 109,97 euroa kuukaudessa, korotettu tuki 256,62 euroa kuukaudessa, ylin tuki 497,60 euroa kuukaudessa. Rahamääriä tarkistetaan noudattaen kansaneläkeindeksistä annettua lakia.

Eläkettä saavan hoitotuen tavoitteena on tukea pitkäaikaisesti sairaan tai vammaisen eläkkeensaajan selviytymistä jokapäiväisessä elämässä sekä hänen toimintakykynsä ylläpitämistä, hänen kotona asumistaan, kuntoutustaan ja hoitoaan.

Eläkettä saavan hoitotuki voidaan vammaisetuslain 9 §:n mukaan myöntää henkilölle, joka saa eläkettä saavan hoitotukeen oikeuttavaa eläkettä tai korvausta Suomesta tai ulkomailta ja jonka toimintakyvyn voidaan arvioida olevan sairauden, vian tai vamman vuoksi yhtäjaksoisesti heikentynyt vähintään vuoden ajan ja että henkilön sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuu avuntarvetta tai ohjauksen ja valvonnan tarvetta. Tämän lisäksi henkilön sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuvat laissa säädetyt erityiskustannukset voivat korottaa tuen perustuen tasoisesta korotetuksi.

Eläkettä saavan hoitotuen määrät ovat vuonna 2025: perustuki 84,17 euroa kuukaudessa, korotettu tuki 183,36 euroa kuukaudessa, ylin tuki 387,73 euroa kuukaudessa. Rintamasotilaseläkelain (119/1977) mukaista ylimääräistä rintamalisää saavalle henkilölle maksetaan vammaisetuslain 9 a §:n mukaisesti hoitotuen lisänä veteraanilisää, jos hän saa eläkettä saavan korotettua tai ylintä hoitotukea. Veteraanilisän määrä vuonna 2025 on 127,04 euroa kuukaudessa. Rahamääriä tarkistetaan noudattaen kansaneläkeindeksistä annettua lakia.

2.1.2 Keliakiasta etuuden perusteena

2.1.2.1 Keliakiasta sairautena¹

Keliakia on autoimmuunisairaus, jossa viljatuotteiden sisältämä valkuaisaine gluteeni vaurioittaa ohutsuolen limakalvon nukkaa henkilöillä, joilla on perinnöllinen alttius taudille. Oireina voivat olla pitkäaikainen ripuli, löysät ulosteet, vatsakipu, turvotukset, ilmavaivat, ummetus ja suolen toiminnan vaihtelu sekä lapsilla kasvun hidastuminen. Osalla keliakiaa sairastavista on myös iho-oireita. Ihokeliakiassa pääoireina ovat voimakkaasti kutisevat rakkulat kyynärpäissä, polvissa, hiuspohjassa ja pakaroissa.

¹ Satu Tunturi. Keliakia. Lääkärikirja Duodecim Terveyskirjasto. 26.4.2024. Saatavilla: <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00026/keliakia?q=keliakia>. Viitattu 17.12.2025.

LUONNOS

Keliakiadiagnoosi tehdään ensisijaisesti vasta-aineiden määrittämisellä verikokeesta. Jos diagnoosia ei voida tehdä riittävän korkeiden vasta-ainepitoisuuksien perusteella, tarvitaan mahan tähystyksessä otettava suolinäyte. Ihokeliakia varmistetaan iholta otetusta näytepalasta.

Keliakian ainoa tehokas hoitomuoto on pysyvästi gluteeniton ruokavalio. Ruokavaliosta poistetaan vehnä, ruis ja ohra, ja ne korvataan gluteenittomilla tuotteilla. Hoito kestää loppuelämän ja mainittuja viljoja tulee karttaa mahdollisimman tiukasti. Taudin oireet ja suolivaurio ilmaantuvat uudelleen, jos gluteenittomasta ruokavaliosta lipsutaan tai palataan normaaliin ruokavalioon.

Suomessa keliakiaa esiintyy noin kahdella prosentilla väestöstä. Ihokeliakiaa esiintyy noin 10 prosentilla aikuisista keliakikoista. Suolen keliakiaa sairastavista kaksi kolmasosaa on naisia, ihokeliakia on tavallisempi miehillä. Keliakia ilmenee usein perheittäin. Jos jollakin perheessä on keliakia, muiden perheenjäsenten keliakian mahdollisuus on 5–10 prosenttia. Eniten keliakiatapauksia todetaan aikuisikäisillä, vaikka siihen voi sairastua missä iässä tahansa.

2.1.2.2 Keliakiasta aiheutuvien kustannusten korvaamisesta

Keliakiaa sairastaville maksettiin 1.10.2002–31.12.2015 ruokavaliokorvausta osana Kelan toimeenpanemaa vammaisetuskokonaisuutta. Korvauksen myöntämisen edellytyksenä oli asianmukaisesti diagnosoitu keliakia. Etuuden määrä oli 21 euroa kuukaudessa vuonna 2002 ja 23,60 euroa kuukaudessa ennen lakkauttamista vuonna 2015. Määrä ei ollut sidottu indeksiin, vaan korotus oli toteutettu lainmuutoksella. Korvaus oli veroton ja sitä maksettiin 16 vuotta täyttäneille. Vuonna 2015 ruokavaliokorvauksen etuusmenot olivat yhteensä 9,7 miljoonaa euroa ja etuuden saajia oli yhteensä 34 520 henkilöä. Ruokavaliokorvauksen lakkauttamisen perusteltiin selkeyttävän vammaisetusjärjestelmän kokonaisuutta. Lisäksi ruokavaliokorvauksen lakkauttamisen yhtenä keskeisenä syynä oli eri sairauksia sairastavien yhdenvertaisuus.

Kela on vakiintuneesti myöntänyt voimassa olevan lain mukaista alle 16-vuotiaan perusvammaistukea keliakiaa ja ihokeliakiaa sairastaville lapsille 16-vuotiaaksi asti. Alle 16-vuotiaan vammaistukea vuoden 2024 joulukuussa keliakian perusteella saavia lapsia oli 2 789 ja ihoke-liakian perusteella 6.

Keliakiasta ja ihokeliakiasta aiheutuvia ylimääräisiä ravintomenoja on huomioitu 1.3.2025 alkaen voimassa olevan toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 7 b §:n 2 momentin mukaisesti perustoimeentulotuen muina perusmenoina 38 eurolla kuukaudessa. Ravintomenojen huomioiminen perustoimeentulotuessa koskee 16 vuotta täyttäneitä henkilöitä, sillä he eivät voi saada alle 16-vuotiaan vammaistukea.

2.1.3 Lääketieteellisestä selvityksestä vammaisetusasiassa ja vammaisetuksien myöntöjen pituudesta

Vammaisetuslain 2 §:n 2 momentin mukaan vammaistuet ja hoitotuki myönnetään toistaiseksi tai määräajaksi. Vammaistuet ja hoitotuki on saman säännöksen mukaan porrastettu henkilön tuen tarpeen mukaan perustukeen, korotettuun tukeen ja ylimpään tukeen. Vammaisetuuden edellytysten ja siten myöntämisen taustalla on lain mukaan oltava sairaus, vika tai vamma, mutta myöntämisharkinnassa tarkastellaan, kuinka sairaus, vika tai vamma vaikuttaa vammaisetuslain edellytyssäännösten eli 7–9 §:n mukaisesti henkilön toimintakykyyn ja elämään. Myöntämisharkinnassa tarkastellaan, voidaanko etuus myöntää ja jos voidaan, minkä tasoisena ja kuinka pitkälle ajalle.

LUONNOS

Koska vammaisetuuksien myöntämisen edellytyksissä keskeisessä roolissa on esimerkiksi hoitotuen myöntämisedellytyksenä olevan avun tai ohjauksen tarpeen taustalla oleva sairaus, vika tai vamma, käytännössä on tarpeen, että henkilöä hoitava, terveydenhuollossa toimiva lääkäri kirjaa käytettäväksi tietoja, joita vammaisetuuksien myöntämisharkinnassa Kelan ratkaisutyössä on tarkasteltava. Tällaisia tietoja ovat esimerkiksi sairauksien diagnosointiin sekä hoidon ja kuntoutuksen tarpeeseen liittyvät tiedot. Hakemusta ei voida ratkaista ainoastaan henkilön omien tai häntä hoitamassa käyvien tahojen huomioiden tai arvioiden perusteella, vaikka niitäkin tarvitaan etuuden myöntämisharkintaa varten.

Vammaisetuslain 20 §:n 1 momentissa säädetään hakijan velvollisuudesta toimittaa Kelalle lääkärinlausunto koskien 17 §:n 1 momentin 3 kohtaa eli lapsen terveydentilaa ja kuntoutustoimenpiteitä ja sidonnaisuutta tai 18 §:n 1 momentin 1 kohtaa eli hakijan avun-, ohjauksen ja valvonnan tarvetta. Tietyissä rajatuissa tilanteissa Kela voi momentin mukaan myös omalla kustannuksellaan hankkia lausunnon. Kela antaa momentin mukaan tarkemmat ohjeet siitä, mitä lausunnosta tulee käydä ilmi. Käytännössä lausuntoon ohjataan kirjoittamaan niitä terveydenhuollosta saatavilla olevia tietoja, joita tarvitaan edellä kerrotun etuuden myöntämisharkinnan tekemiseksi. Vammaisetuuksia varten laadittua lausuntoa kutsutaan nimellä lääkärinlausunto C. Kela on ilmoittanut ottavansa syksyllä 2026 käyttöön uuden sähköisen BC-lausunnon, joka korvaa nykyiset B- ja C-lausunnot. Tässä esityksessä C-lääkärinlausuntoon viittaavat kohdat soveltuvat myös käyttöön otettavaan BC-lausuntoon.

Kela on vakiintuneesti hyväksynyt vammaisetuuksien hakemuksen liitteiksi ja asian ratkaisemiseksi myös muita lääketieteellisiä selvityksiä kuin C-lääkärinlausuntoja, jos niissä on kuvattu asiakkaan senhetkistä terveydentilaa mille ajalle etuuden myöntämisharkintaa tehdään ja jos niistä on ilmennyt muutkin hakemuksen ratkaisemiseksi tarvittavat lääketieteelliset tiedot. Tällaisia selvityksiä ovat voineet olla esimerkiksi lääkärinlausunto B tai kopio sairauskertomuksesta. Tarvittavia tietoja ovat tiedot asiakkaan sairauksista, vioista tai vammoista ja niiden ajantasaisesta vaikutuksesta toimintakykyyn, hoitoon ja kuntoutukseen sekä terveydentilasta.

Kelalla on myös vammaisetuslain 47 §:n mukaisesti mahdollisuus käyttää asiaa ratkaistessaan Kelassa jo olevia tietoja, jos on ilmeistä, että ne vaikuttavat myöntämiseen ja ne on lain mukaan otettava huomioon päätöksenteossa ja Kelalla olisi oikeus saada kyseiset tiedot muutoinkin erikseen. Tällaisia tietoja voivat olla toisen etuuden tai palvelun, kuten kuntoutuksen, hakemiseksi toimitetut tiedot.

Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Hallintolain (434/2003) 31 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot ja selvitykset. Käytännössä edellä kerrottu tarkoittaa vammaisetuuksien ratkaisutyössä Kelassa sitä, että tavoitteena on vammaisetusasiaa ratkaistaessa antaa saatavilla olevaan tietoon perustuva ratkaisu, jossa on arvioitu, täyttyvätkö vammaisetuuden myöntämisen edellytykset ja jos täyttyvät, mille ajalle. Vammaistuet ja hoitotuki voidaan myöntää ainoastaan niin pitkäksi aikaa kuin Kela voi hakemuksen ja sen liitteiden perusteella päätellä etuusedellytysten (7–9 §:t) täyttyvän.

Koska sekä paranevien että parantumattomien sairauksien ja vammojen vaikutus toimintakykyyn voi vaihdella esimerkiksi hoidon ja kuntoutuksen sekä myös iän tai ajan kulumisen myötä, määräaikaisten myönnöt ovat tietyissä tilanteissa perusteltuja. Lisäksi samalle henkilölle voidaan yhdessä päätöksessä myöntää esimerkiksi perustuen taso toistaiseksi voimassa olevana ja korotettu tuen taso määräaikaisena. Tällainen tilanne voi olla, jos henkilön toimintakyvyn heikentymisen sekä esimerkiksi avuntarpeen voidaan arvioida olevan pysyvästi sairauden vuoksi vähintään perustuen tasoista mutta tietyllä, määräaikaisella ajanjaksolla korotetun tuen tasoista.

LUONNOS

Tällainen tilanne voi olla myös, jos lapsella on pysyvä sairaus tai vamma ja voidaan arvioida, että verrattuna kulloinkin samanikäiseen terveeseen lapseen huoltavalle taholle sairauteen tai vammaan liittyvä hoidon, huolenpidon ja kuntoutuksen aiheuttama tavanomaista suurempi rasitus ja sidonnaisuus tulee olemaan pysyvästi viikoittaista, mutta vain tietyllä, esimerkiksi kahden vuoden määräaikaiselle ajanjaksolle, vaativaa tai päivittäin huomattavasti aikaa vievää. Lapsen vammaistuessa on tavanomaista, että tuki myönnetään määräaikaisena myönnön pituus yksilöllisen harkinnan perusteella ratkaisten. Tämä johtuu siitä, että edellytyssäännösten mukaisesti arviointi tapahtuu aina vastaavanikäiseen terveeseen lapseen, ja vaikka sairaus voi lapsella olla elinikäinen, rasitus ja sidonnaisuus usein muuttuu lapsen hoidon, huolenpidon ja kuntoutuksen vaikutuksesta sekä lapsen kasvaessa ja kehittyessä. Ero vastaavanikäiseen terveeseen lapseen nähden voi lisääntyä tai vähentyä, sillä vanhempi lapsi voi kyetä ottamaan enemmän vastuuta itsestään ja esimerkiksi lääkityksestään, jolloin huoltajille aiheutuvan rasituksen määrä voi vähentyä (HE 90/2006 vp, s 23). Toisaalta sekä määräaikaista että toistaiseksi voimassa olevaa vammaisuuksi voidaan tarkistaa vammaisetuslain 32 §:n mukaisesti esimerkiksi silloin, kun tuensaajan terveydentila, hoidon, huolenpidon tai kuntoutuksen tarve, toimintakyky, erityiskustannukset tai muut olosuhteet ovat muuttuneet siten, että muutos vaikuttaa oikeuteen saada hoito- tai vammaistukea tai sen määrään. Tukea voidaan tarkistaa joko siten, että tuen taso alenee tai nousee. Etuuden tason muutokset ovat lain tarkoituksen mukaisia ja niitä tehdään, kun esimerkiksi henkilön avuntarve vähenee kuntoutuksen myötä. Etuus voi myös lakata vammaisetuslain 33 §:n mukaisesti.

2.2 Erityishoitoraha

Sairausvakuutuslain mukainen erityishoitoraha on tarkoitettu korvaamaan lyhytaikaista tai tilapäistä ansionmenetystä, joka aiheutuu osallistumisesta lapsen sairaudesta tai vammasta johtuvaan hoitoon tai kuntoutukseen. Erityishoitorahan myöntämisedellytykset riippuvat lisäksi lapsen iästä, hoitopaikasta sekä sairauden vaikeusasteesta ja hoidollisesta vaiheesta.

Sairausvakuutuslain 10 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan erityishoitorahaa maksetaan vakuutetulle, joka on alle 16-vuotias lapsensa sairaanhoitoon liittyvään, nopeasti kehittyvään tai vaativaan hoidolliseen vaiheeseen osallistumisen tai lapsensa kuntoutuksen vuoksi lyhytaikaisesti tai tilapäisesti estynyt tekemästä omaa tai toisen työtä ja jolla ei ole tältä ajalta työtuloja.

Lain 10 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan erityishoitorahaan on oikeus vakuutetulla, joka osallistuu lapsensa sairauden tai vamman vuoksi annettavaan erikoissairaanhoidon tasoiseen hoitoon tai kuntoutukseen, jos lasta hoitava lääkäri katsoo osallistumisen tarpeelliseksi. Seitsemän vuotta täyttäneen lapsen osalta edellytyksenä on, että sairaus tai vamma on vaikea. Oikeus erityishoitorahaan on myös, jos vakuutettu osallistuu lapsensa vaikean sairauden tai vaikean vamman vuoksi edellä tarkoitettuun hoitoon tai kuntoutukseen liittyvään kotihoitoon. Lisäksi erityishoitorahaan on oikeus vakuutetulla, joka osallistuu lapsensa vaikean sairauden tai vaikean vamman vuoksi annettavaan erikoissairaanhoidon tasoiseen hoitoon tai kuntoutukseen liittyvään, hoidollisin syin perusteltuun, kouluun tai päivähoitoon palaamisen kokeilujaksoon olemalla varalla, jos lasta hoitava lääkäri katsoo varallaolon tarpeelliseksi.

Sairausvakuutuslain täytäntöönpanosta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (1335/2004) säädetään tarkemmin sairausvakuutuslaissa tarkoitettua vaikeaksi arvioitavasta sairaudesta tai vammasta. Asetuksen 1 luvun 4 §:n mukaan laissa tarkoitettuja vaikeita sairauksia tai vammoja ovat leukemia ja muut pahanlaatuiset kasvaimet, vaikeat sydänvaurit, vaikeat tapaturmat ja palovammat, sokeritauti hoidon aloitusvaiheessa ja vaikeasti tasapainotettava sokeritauti, vaikeat mielenterveyden häiriöt, vaikea kehitysvammaisuus, vaikea keuhkoastma ja vaikea nivelreuma sekä muut edellä mainittuihin sairauksiin vaikeusasteeltaan verrattavat sairaudet, vammat ja sairaudentilat.

LUONNOS

Sairausvakuutuslain 10 luvun 3 §:n mukaan erityishoitorahaa maksetaan hoidollisen tasapainon saavuttamiseksi lasta kohden saman sairauden perusteella 2 §:n 2 momentin mukaisessa hoitopaikassa annetun hoidon sekä kuntoutuskurssien ajalta yhteensä enintään 60 arkipäivältä ja kotihoiton ja varallaolon ajalta yhteensä enintään 60 arkipäivältä ja erityisestä hoidollisesta syystä lisäksi enintään 30 arkipäivältä. Erityishoitorahaa voidaan maksaa myös pidemmältä ajalta painavien lääketieteellisten syiden perusteella, jos lapsen vaikeaan sairauteen liittyvän hoidon toteuttaminen tai sairauden odottamaton paheneminen edellyttää edelleen vanhemman jatkuvaa läsnäoloa taikka kouluopetukseen tai päivähoidon palaamisen kokeiluvaiheessa varallaoloa.

Erityishoitorahaa maksetaan samalta ajalta molemmille vanhemmille, jos lääkäri on katsonut molempien vanhempien hoitoon tai kuntoutukseen osallistumisen tarpeelliseksi. Kotihoiton ajalta erityishoitorahaa ei kuitenkaan makseta samalta ajalta molemmille vanhemmille, ellei kyse ole saattohoidosta.

Erityishoitoraha määräytyy samoin kuin pääsääntöisesti muutkin sairausvakuutuslain mukaiset päivärahaetuudet eli sairausvakuutuslain 11 luvun 2 §:n mukaisen vuositulon perusteella. Erityishoitorahan vähimmäismäärä on sairausvakuutuslain 11 luvun 10 §:n mukaan 31,99 euroa arkipäivältä vuonna 2025. Rahamäärää tarkistetaan noudattaen kansaneläkeindeksistä annettua lakia.

Erityishoitoraha, kuten muutkin sairausvakuutuslain mukaiset päivärahaetuudet, rahoitetaan sairausvakuutuslain mukaisen työtulovakuutuksen kautta. Työtulovakuutus rahoitetaan valtion osuudella, työnantajien sairausvakuutusmaksulla sekä vakuutettujen päivärahamaksulla. Valtio rahoittaa sen osuuden vähimmäismääräisenä maksettavan päivärahaetuuden kuluista, joka ylittää vakuutetun vuositulon perusteella lasketun päivärahaetuuden määrän. Muilta osin kuluista 68 prosenttia rahoitetaan työnantajan sairausvakuutusmaksuilla ja 32 prosenttia palkansaajilta ja yrittäjiltä perittävillä päivärahamaksuilla.

Vuonna 2024 erityishoitorahan saajia oli yhteensä 4 840 ja keskimääräinen päivärahan määrä oli 76,25 euroa päivässä. Keskimäärin erityishoitorahaa maksettiin 18 arkipäivältä lasta kohden. Myöntöjaksoissa korostuvat lyhyemmät, enintään viikon tai kahden viikon pituiset jaksot. Yli 150 päivää erityishoitorahaa saaneita oli noin 100. Vuonna 2024 tehdyissä myöntöratkaisuihin yleisimmät sairauspuoryhmat olivat mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt, neonatologia, umpieritys-, ravitsemus- ja aineenvaihduntasairaudet sekä synnynnäiset epämuodostumat ja kromosomipoikkeavuudet.

Vuonna 2024 erityishoitorahaa maksettiin yhteensä 169:lle 15-vuotiaan lapsen vanhemmalle (lapsia oli yhteensä 160)². Keskimäärin etuuspäiviä oli 19. Tässä ikäryhmässä yleisimmät sairauspuoryhmat olivat mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt, umpieritys-, ravitsemus- ja aineenvaihduntasairaudet sekä tuki- ja liikuntaelin- sekä sidekudossairaudet. Valtaosassa tilanteita oli kyse sairaalahoidosta tai siihen liittyvästä kotihoitosta.

Kuten edellä on kuvattu, voimassa olevan lainsäädännön mukaan erityishoitorahaa ei makseta vaikeasti sairaan tai vammaisen 16–17-vuotiaan lapsen vanhemmalle. Osallistuessaan lapsen hoitoon tai kuntoutukseen vanhempi saattaa joutua ottamaan työstään palkatonta vapaata tai käyttämään vuosilomapäiviään.

² Lukumäärässä mukana lapset, jotka olivat täyttäneet 15 vuotta vuoden 2024 aikana ja joista oli vuoden 2024 aikana maksettu erityishoitorahaa.

LUONNOS

3 Tavoitteet

3.1 Lapsen vammaistuen keliakiaperuste

Hallitusohjelman mukaisesti tavoitteena on vahvistaa sosiaalista oikeudenmukaisuutta tuke-
malla alaikäisiä keliakikoita ja ihokeliakikoita mahdollistamalla lapsen perusvammaistuen
myöntäminen 18-vuotiaaksi asti keliakiaa tai ihokeliakiaa sairastavalle lapselle, joka noudattaa
gluteenitonta ruokavaliota.

3.2 Vammaisuuksien menettelysäännökset

Hallitusohjelman mukaisesti tavoitteena on edistää ammattihenkilöstön mahdollisuuksia koh-
dentaa työaikaan asiakastyöhön sekä vähentää ammattihenkilöstöltä vaadittavan kirjallisen työn,
kuten säädösperäisten lausuntojen määrää. Hallituksen esityksen tavoitteena on keventää vam-
maisetuusasiassa tarvittavaan lääketieteelliseen selvitykseen liittyvää työtä kansalaisen koh-
dalla sekä hyvinvointialueilla ja muussa terveydenhuollossa. Lisäksi tavoitteena on selventää ja
täsmentää lainsäädäntöä ja toimeenpanoa säätämällä laissa siitä, milloin vammaisetuus myön-
netään toistaiseksi voimassa olevana ja milloin määräaikaisena etuutena.

3.3 Erityishoitoraha

Esityksen tavoitteena on parantaa 16–17-vuotiaan lapsen vanhemman mahdollisuuksia jäädä
työstään pois osallistuakseen lapsensa vaikean sairauden tai vamman vuoksi annettavaan hoi-
toon tai kuntoutukseen.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

4.2 Lapsen vammaistuen keliakiaperuste

Vammaisetuuslain mukaista lapsen perusvammaistukea ehdotetaan myönnettäväksi myös ke-
liakiaa tai ihokeliakiaa sairastavalle lapselle, joka noudattaa gluteenitonta ruokavaliota. Ehdotus
koskisi kaikkia alle 18-vuotiaita keliakikoita ja ihokeliakikoita mutta ehdotettu lainmuutos
kohdistuisi erityisesti 16–17-vuotiaisiin, jotka eivät hallituksen esityksen käsittelyajankohtana
voi saada alle 16-vuotiaan vammaistukea eivätkä välttämättä olisi oikeutettuja 1.1.2027 alkaen
enintään 18-vuotiaaksi asti myönnettävään lapsen vammaistukeen ainoastaan keliakian tai iho-
keliakian perusteella. Samalla muutettaisiin perustoimeentulotukea koskevaa säännöstä toi-
meentulotuesta annetussa laissa siten, että jatkossa keliakiaa sairastavan osalta muina perusme-
noina otettaisiin huomioon 38 euroa kuukaudessa keliakiasta johtuvien ylimääräisten ravinto-
menojen kattamiseksi ainoastaan, jos henkilö on täyttänyt 18 vuotta. Ehdotus koskisi 16–17-
vuotiaita, sillä voimassa olevan lain mukaan alaikäraja on 16 vuotta.

4.3 Vammaisuuksien menettelysäännökset

Vammaisetuuslakiin ehdotetaan tehtäväksi muutos lääketieteellisen selvityksen toimittamista
koskevaan velvollisuuteen. Jatkossa muukin kuin lausuntomuotoinen lääketieteellinen selvitys
riittäisi vammaisetuusasiassa lääketieteellisenä selvityksenä, jos siinä olisi asian ratkaisemiseksi
tarvittavat tiedot. Lisäksi vammaisetuuslaissa määriteltäisiin se, milloin vammaisetuus myön-
netään toistaiseksi voimassa olevana ja milloin määräaikaisena etuutena.

LUONNOS

4.4 Erityishoitoraha

Sairausvakuutuslain mukaisen erityishoitorahan myöntämisedellytyksiä ehdotetaan muutettavaksi lapsen iän osalta siten, että nykyinen 16 vuoden ikäraja korotettaisiin 18 vuoteen. Erityishoitorahaan olisi oikeus vanhemmalla, joka on alle 18-vuotiaan lapsensa sairaanhoitoon liittyvään, nopeasti kehittyvään tai vaativaan hoidolliseen vaiheeseen osallistumisen tai lapsensa kuntoutuksen vuoksi lyhytaikaisesti tai tilapäisesti estynyt tekemästä työtään.

Sairausvakuutuslain mukaisen vuositulon määräytymistä ehdotetaan muutettavaksi erityishoitorahaoikeuteen ehdotettua muutosta vastaavasti siten, että määräytymisessä voidaan huomioida työstä poissaolo alle 18-vuotiaan sairaan tai vammaisen lapsen sairaanhoitoon osallistumisen vuoksi. Voimassa olevan säännöksen mukaan vuositulon määräytymisessä huomioidaan alle 16-vuotiaan lapsen hoitoon osallistuminen.

4.5 Pääasialliset vaikutukset

4.5.1 Taloudelliset vaikutukset

4.5.1.1 Vaikutukset julkiseen talouteen

Lapsen vammaistuen keliakiaperuste. Niin kutsutussa eräiden sosiaaliturvaetuuksien ikärajamuutoksessa (HE 125/2025 vp) oli varattu rahoitusta siten, että lapsen perusvammaistuen edellytyksiä olisi jo tuolloin esitetty muutettavaksi siten, että perusvammaistuki tulisi myönnettyksi keliakian perusteella kaikille alle 18-vuotiaille. Tämä rahoitusosuus siirrettiin pois ikärajamuutostokonaaisuudesta käytettäväksi nyt käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotettuun lapsen perusvammaistuen edellytyksiä koskevaan muutokseen. Lapsen vammaistuen myöntöedellytysten muutoksen kustannukset valtion talouteen ja samalla julkiseen talouteen olisivat noin 1,1 miljoonaa euroa vuositasolla. Ylimääräisten ravintomien huomioimista koskevan muutoksen vaikutukset perustoimeentulotukeen arvioidaan vähäisiksi.

Vammaisuuksien menettelysäännökset. Vammaisuuksilakiin ehdotettujen lääketieteellistä selvitystä sekä vammaisuuksien myöntöjen pituutta koskevien muutosten osalta on arvioitu, että muutokset aiheuttaisivat enintään vähäisiä muutoksia julkiseen talouteen valtion ja hyvinvointialueiden rahoituksen osalta.

Erityishoitoraha. Vuonna 2024 erityishoitorahaa maksettiin 15-vuotiaiden lasten vanhemmille yhteensä 262 920 euroa. Jos oletetaan, että 16–17-vuotiaiden lasten vanhempien kohdalla erityishoitorahan tarve on vastaava, kasvaisivat etuusmenot vuositasolla noin 0,5 miljoonaa euroa. Vuonna 2024 kaikista maksetuista erityishoitorahapäivistä 13 prosenttia oli vähimmäismääräisiä. Vähimmäismääräisten erityishoitorahojen osuus erityishoitorahan kokonaiskustannuksista oli 5 prosenttia. Näin ollen valtion osuus lisäkustannuksista jäisi vähäiseksi. Lisämenot rahoitetaan pääosin työnantajien, palkansaajien ja yrittäjien vakuutusmaksuilla, mutta maksuvaikutus voidaan arvioida vähäiseksi.

4.5.1.2 Vaikutukset kotitalouksiin

Lapsen vammaistuen keliakiaperuste. Lapsen vammaistukea voisivat ehdotuksen mukaan saada alle 18-vuotiaat henkilöt eli lapset, jotka sairastavat keliakiaa tai ihokeliakiaa ja jotka noudattavat gluteenitonta ruokavaliota. Hallituksen esityksen käsittelyajankohtana 16 vuotta täyttäneet eivät ole käytännössä voineet saada 16 vuotta täyttäneen vammaistukea tai eläkettä saavan hoitotukea ainoastaan keliakian tai ihokeliakian perusteella, koska keliakian ja ihokeliakian ollessa hoitotasapainossa sairaus ei aiheuta toimintakyvyn heikentymistä etuuksien

LUONNOS

myöntämisedellytyksissä tarkoitettulla tavalla. Myöskään ilman käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen ehdotusta 16–17-vuotiailla ei välttämättä olisi oikeus 1.1.2027 alkaen voimaan tulevaan enintään 18-vuotiaaksi asti myönnettävään lapsen vammaistukeen ainoastaan keliakian tai ihokeliakian perusteella. Näin ollen esitys parantaisi 16–17-vuotiaiden keliakiaa tai ihoke-
liakiaa sairastavien taloudellista tilannetta.

Koska samalla toteutettaisiin perustoimeentulotuen ylimääräisten keliakiasta aiheutuvien ravin-
tomenojen huomioimisessa alaikärajan muutos 16 vuodesta 18 vuoteen, sellaiset 16–17-vuoti-
aat, joiden kohdalla on perustoimeentulotuessa huomioitu keliakian tai ihokeliakian vuoksi ai-
heutuvia ylimääräisiä ravintomenoja, siirtyisivät lapsen vammaistukea saaviksi olettaen, että
nämä henkilöt hakisivat perusvammaistukea keliakian tai ihokeliakian perusteella. Yleensä ot-
taen 16–17-vuotiaat keliakikot ja ihokeliakikot voisivat siis saada jatkossa tukea keliakiasta
tai ihokeliakiasta aiheutuviin kustannuksiin riippumatta siitä, kuuluvatko he sellaiseen perhee-
seen, joka on perustoimeentulotuen piirissä. Jos alle 18-vuotias henkilö olisi nykyisin perustoi-
meentulotukea saavassa perheessä ja hänen keliakiasta tai ihokeliakiasta aiheutuvat ravintokus-
tannuksensa tulisivat perustoimeentulotuessa huomioiduiksi, hänen keliakian tai ihokeliakian
perusteella saama tuen määrä olisi esityksen mukaan jatkossa suurempi ja siten taloudellinen
tilanne parempi kuin nykyisin.

Edelleen ne keliakikot ja ihokeliakikot, jotka ovat täyttäneet 18 vuotta ja jotka taloudelliselta
asemaltaan ovat oikeutettuja perustoimeentulotukeen, voisivat saada tuessa ylimääräisinä ravin-
tomenoina huomioituna 38 euroa kuukaudessa. Jos tällaiselle henkilölle aiheutuu kuukausita-
solla keliakiasta enemmän ylimääräisiä ravintomenoja kuin 38 euroa, voisi henkilö hakea yli-
meneviin kustannuksiin yksilölliseen harkintaan perustuvaa täydentävää toimeentulotukea hy-
vinvointialueelta.

Vammaisetuuksien menettelysäännökset. Vammaisetuslakiin ehdotetut säännösmuutokset
koskien lääketieteellistä selvitystä ja myöntöjen pituutta voisivat yksittäistapauksissa vaikuttaa
siihen, että henkilö saisi voimassa olevaa lainsäädäntöä pidemmän tai lyhyemmän myönnön.
Koska vammaisetusasian ratkaisemisessa kyse on kuitenkin aina tapauskohtaisesta harkin-
nasta, on valmistelun aikana pystytty arvioimaan asiaa ainoastaan yleisellä tasolla.

Erityishoitoraha. Ehdotettu erityishoitorahan ikärajamuutos parantaisi taloudellista tilannetta
niissä kotitalouksissa, joissa vanhempi jää työstään palkattomalle vapaalle osallistuakseen 16–
17-vuotiaan lapsensa hoitoon tai kuntoutukseen. Myös niissä tilanteissa, joissa vanhempi ei ole
työelämässä vaan on esimerkiksi hoitovapaalla tai toimii omaishoitajana, kasvaisivat perheen
tulot erityishoitorahaoikeuden myötä. Merkitys olisi sitä suurempi, mitä pidemmästä työstä
poissaolojaksosta ja/tai erityishoitorahajaksosta olisi kyse. Myös päivärahaetuksien perus-
teena olevaan vuosituloon ehdotettu muutos saattaisi parantaa vanhemman tulevan päivära-
haetuuden määrää niissä tilanteissa, joissa vanhempi myöhemmin jää sairausvakuutuslain mu-
kaiselle päivärahaetuudelle tai Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusra-
haetuksista annetun lain mukaiselle kuntoutusrahaetuudelle ja vuosituloa alentaa palkaton
työstä poissaolo lapsen hoitoon osallistumisen vuoksi.

4.5.1.3 Vaikutukset yrityksiin

Lapsen vammaistuen keliakiaperuste. Koska ehdotuksen myötä keliakiaa tai ihokeliakiaa sai-
rastavalle lapselle voitaisiin maksaa lapsen vammaistukea, gluteenittomien tuotteiden ostami-
seen olisi kyseisen lapsen kohdalla enemmän käyttövaraa. Koska ehdotettu muutos koskee eri-
tyisesti 16–17-vuotiaita, muutos voisi kohderyhmän koko huomioiden marginaalisesti lisätä
gluteenittomien tuotteiden myyntiä ja toisaalta vähentää muiden kuin gluteenittomien tuotteiden
myyntiä. Arvio on kuitenkin epävarma, koska voitaneen olettaa, että keliakiaa ja ihokeliakiaa

LUONNOS

koskevaa hoitosuositusta gluteenia sisältävien tuotteiden välttämisestä pyrittäneen keliakiaa tai ihokeliakiaa sairastavien lasten perheissä mahdollisimman hyvin noudattamaan riippumatta vammaisetuuden saamisesta tai perustoimeentulotuessa huomioimisesta.

Vammaisetuuksien menettelysäännökset. Ehdotuksella koskien lääketieteellistä selvitystä voisi olla keventävä vaikutus terveydenhuollon palveluja tarjoavissa yrityksissä siltä osin kuin niissä asioivien vammaisetuuksia hakevien henkilöiden kohdalla ei tarvitsisi jatkossa käyttää erityisesti lääkäreiden työaikaa lausuntomuotoisen lääketieteellisen selvityksen kirjoittamiseen.

Erityishoitoraha. Ehdotettu erityishoitorahaan oikeuttavan lapsen ikärajan muutos saattaisi josakin määrin lisätä 16–17-vuotiaiden lasten vanhempien työstä poissaoloja lapsen hoitoon tai kuntoutukseen osallistumisen vuoksi. Toisaalta mahdollista on, että vanhemmat ovat nykyisinkin pois työstä osallistuakseen lapsen vaikean sairauden tai vamman hoitoon tai kuntoutukseen käyttäen palkattomia vapaita. On myös mahdollista, että erityishoitorahan saaminen lapsen vaikean sairauden aikana vähentäisi vanhemman kokemaa stressiä ja näin jopa vähentäisi pidempien sairauspoissaolojen riskiä ja tarvetta. Erityishoitorahaoikeus saattaisi helpottaa työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista, millä puolestaan voisi olla vaikutusta työntekijöiden työhyvinvointiin.

4.5.2 Ihmisiin kohdistuvat ja muut yhteiskunnalliset vaikutukset

4.5.2.1 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Lapsen vammaistuen erityisperuste. Koska ehdotus, jolla lisättäisiin lapsen vammaistuen edellytyksiin oikeus saada perustukea asianmukaisesti todetun keliakian tai ihokeliakian perusteella, olisi muutos erityisesti 16–17-vuotiaiden lasten kohdalla, ehdotus yhdenvertaisi oikeutta saada vammaistukea lasten kesken keliakian tai ihokeliakian perusteella. Toisaalta esimerkiksi ruoka-allergiat, joissa erityisruokavalio voi myös olla hoitomuoto, huomioidaan lapsen vammaistuen myöntämisharkinnassa osana allergisten sairauksien kokonaisarviota, kun selvitetään täyttyvätkö lapsen vammaistuen yleiset myöntämisedellytykset (7 §:n 1 ja 2 momentti).

Aikuisten olisi edelleen mahdollista saada ylimääräisinä ravintomenoina huomioitua keliakiasta tai ihokeliakiasta aiheutuvia ravintokustannuksia perustoimeentulotuessa 38 eurolla kuukaudessa. Toisaalta muista sairauksista kuin keliakiasta tai ihokeliakiasta johtuvia ylimääräisiä ravintomenoja ei korvattaisi jatkossakaan aikuisille Kelan toimeenpanemasta perustoimeentulotuesta, vaan ne jäisivät edelleen hyvinvointialueiden toimeenpanemaan täydentävään toimeentulotukeen otettavaksi huomioon tarpeellisen suuruksina yksilölliseen harkintaan perustuen.

Vammaisetuuksien menettelysäännökset. Vammaisetuuksien menettelysäännösten muutokset koskien vammaisetusasian ratkaisemisessa tarvittavaa lääketieteellistä selvitystä sekä sitä, milloin etuus myönnetään toistaiseksi ja milloin määräaikaisena, sujuvoittaisivat menettelyä sekä täsmentäisivät ja selventäisivät lainsäädäntöä, minkä vuoksi muutokset voisivat turvata nykyistä paremmin perustuslain 21 §:ssä turvattuja oikeuksia, muun muassa oikeutta saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti lain mukaan toimivaltaisessa viranomaisessa sekä oikeutta saada oikeuksiaan koskeva päätös riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Henkilöllä, joka on hakenut vammaisetuutta tai joka on saanut sitä koskevan päätöksen, olisi muutosten myötä helpompi toimittaa riittävät asiakirjat Kelalle ja toisaalta parempi mahdollisuus ymmärtää, miten vammaisetuspäätöksen pituus on ratkaistu.

Erityishoitoraha. Erityishoitorahaan oikeuttavan lapsen ikärajan korottaminen lisäisi yhdenvertaisuutta lapsiperheiden kesken. Kaikkien alle 18-vuotiaiden lasten vanhemmilla olisi yhtäläinen mahdollisuus saada erityishoitorahaa osallistuessaan lapsen hoitoon tai kuntoutukseen.

LUONNOS

Ehdotus lisäisi yhdenvertaisuutta eri ikäisten lasten kesken mahdollistamalla vanhemmille paremmat edellytykset jäädä pois työstä myös 16–17-vuotiaiden hoidon tai kuntoutuksen vuoksi.

4.5.2.2 Sukupuolivaikutukset

Vammaisetuslain edellytyksiä koskevat säännökset ovat samansisältöiset kaikille sukupuolesta riippumatta, samoin toimeentulotuesta annetun lain 7 b §:n 2 momentti koskien ylimääräisten ravintomenojen huomioimista.

Kuten todettua, suolen keliakiaa sairastavista kaksi kolmasosaa on naisia ja ihokeliakia on tavallisempi miehillä. Tämän vuoksi voidaan olettaa, että jatkossa suolen keliakian perusteella perusvammaistukea saavista ja niistä, joilla ravintomenot on nykyisin huomioitu suolen keliakiasta johtuen, useammat olisivat tyttöjä. Puolestaan ihokeliakian perusteella perusvammaistukea saavista ja niistä, joilla ravintomenot on nykyisin huomioitu ihokeliakiasta johtuen, useammat olisivat poikia.

Joulukuussa 2024 alle 16-vuotiaan vammaistuen kaikista saajista (50 026 henkilöä) tyttöjä oli 17 669 ja poikia 32 357. Myöntöjaksojen pituus on ollut vuoden keskiarvona lähes sama tyttöjen ja poikien välillä vuonna 2024 (tyttöillä keskimääräinen kesto 52,28 kuukautta, pojilla 52,96 kuukautta). Joulukuussa 2024 16 vuotta täyttäneen vammaistuen kaikista saajista (16 653 henkilöä) naisia oli 9 018 ja miehiä 7 635. Myöntöjaksojen pituus on ollut vuoden keskiarvona jonkin verran pidempi naisilla kuin miehillä vuonna 2024 (naisilla keskimääräinen kesto 61,71 kuukautta, miehillä 60,36 kuukautta). Joulukuussa 2024 eläkettä saavan hoitotuen kaikista saajista (196 811 henkilöä) naisia oli 114 242 ja miehiä 82 569. Myöntöjaksojen pituus on ollut vuoden keskiarvona lähes sama naisten ja miesten välillä vuonna 2024 (naisilla keskimääräinen kesto 73,72 kuukautta, miehillä 73,95 kuukautta). Kaikkiaan voidaan arvioida, että vammaisetuslain menettelysäännösmuutokset kohdistuisivat etuuden myöntämistä koskevan jakauman ja myöntöjen pituuden keskiarvojen perusteella lapsen vammaistuessa enemmän poikiin kuin tyttöihin, aikuisen vammaistuessa jonkin verran enemmän naisiin kuin miehiin ja eläkettä saavan hoitotuessa enemmän naisiin kuin miehiin.

Sairausvakuutuslain erityishoitorahaa koskevat säännökset ovat samansisältöiset kaikille vakuutetuille sukupuolesta riippumatta. Erityishoitorahan saajista hieman suurempi osuus on ollut naisia kuin miehiä. Vuonna 2024 saajista naisia oli 2 727 ja miehiä 2 151. Naisten erityishoitorahajaksot ovat olleet keskimäärin hieman pitempiä kuin miehillä (miehillä keskimääräinen kesto 12 arkipäivää, naisilla 19 arkipäivää). Naisilla on myös miehiä useammin pitkiä, yli 60 arkipäivän erityishoitorahajaksoja. Näin ollen on oletettavaa, että myös 16–17-vuotiaiden lasten hoitoon tai kuntoutukseen osallistumisessa naisten osuus on jossain määrin miehiä suurempi ja täten muutos kohdistuisi enemmän naisiin.

4.5.2.3 Vaikutukset lapsiin ja nuoriin

Lapsen vammaistuen keliakiaperuste. Muutos, jolla lisättäisiin lapsen vammaistuen edellytyksiin oikeus saada perustukea asianmukaisesti todetun keliakian tai ihokeliakian perusteella, koskisi erityisesti 16–17-vuotiaita, koska Kelan ratkaisukäytännön mukaisesti keliakian ja ihokeliakian perusteella perusvammaistukea on myönnetty 16-vuotiaaksi asti. Valmistelun aikana on arvioitu, että vuoden 2027 alusta sellaisia saajia, jotka eivät ole voineet saada alle 16-vuotiaan vammaistukea eivätkä välttämättä olisi oikeutettuja 1.1.2027 alkaen enintään 18-vuotiaaksi asti myönnettävään lapsen vammaistukeen ainoastaan keliakian tai ihokeliakian perusteella, olisi yhteensä noin 800 lasta, kun kummassakin ikäluokassa 16 ja 17 saajia olisi noin 400 lasta. Se perustoimeentulotuessa tehtävä muutos, jolla keliakiasta aiheutuvien ylimääräisten

LUONNOS

ravintomenojen huomioimisen alaikäraja nostettaisiin 16 vuodesta 18 vuoteen, koskisi arviolta noin 30 lasta.

Muutos tulisi voimaan ehdotetusti 1.1.2027. Jos lapselle olisi myönnetty alle 16-vuotiaan vammaistuki keliakian tai ihokeliakian vuoksi, lapselle olisi haettava 1.1.2027 voimaan tulevaa lapsen vammaistukea ikävuosien 16 ja 17 ajalle. Koska Kelalla on näiden nuorten osalta jo käytössä ehdotetun 17 §:n 4 momentin mukaiset tiedot, käytännössä kyse olisi nuoren itsensä tai nuoren puolesta lain mukaan asioivan henkilön välittämän tahdonilmaisun vastaanottamisesta tuen saamiseksi.

Vammaisetuuksien menettelysäännökset. Ehdotukset koskisivat kaikkia niitä henkilöitä, jotka ovat hakeneet vammaisetuutta tai siihen tarkistusta sekä muutoin kaikkia henkilöitä, joita koskeva vammaisetusasia on vireillä. Menettelysäännösten muutosten myötä edistettäisiin sitä, ettei perheen tai nuoren tarvitsisi lähtökohtaisesti asioida pelkästään vammaisetuuden hakeamista varten terveydenhuollossa, kun muutkin kuin lausuntomuotoon kirjoitetut lääketieteelliset selvitykset voisivat riittää vammaisetuushakemuksen liitteeksi. Lisäksi perhe tai nuori voisi hyödyntää hakemuksen liitteinä sellaisia tietoja, joita voisi itse tulostaa esimerkiksi OmaKantapalvelusta, jos niiden eheydestä voitaisiin olla riittävän varmoja. Tämän arvioidaan parantavan vammaisetuutta hakevan henkilön sekä perheiden ja siten lasten ja nuorten hyvinvointia, sillä lapsen, nuoren tai tämän perheen ei tarvitsisi lähtökohtaisesti asioida terveydenhuollossa muutoin kuin hoidon tai kuntoutuksen vuoksi. Menettelysäännösten täsmentäminen myönnön pituuden osalta parantaisi vammaisetuutta hakevan hyvään hallintoon kuuluvia oikeuksia sekä oikeusturvaa.

Alkuvaiheessa säännösten voimaantulon jälkeen on mahdollista, että Kela voisi joutua pyytämään yksittäistapauksissa lisäselvityksiä, jos toimitetuista selvityksistä ei ilmenisi riittävät tiedot asian selvittämiseksi.

Erityishoitoraha. Ehdotettu ikärajan muutos mahdollistaisi nykyistä paremmin vanhemman osallistumisen vaikeasti sairaan 16–17-vuotiaan lapsen sairaala- tai kotihoitoon taikka lapsen sairauden tai vamman vuoksi järjestetylle sopeutumisvalmennus- tai kuntoutuskurssille tai muuhun niihin rinnastettavaan lakiin perustuvaan kuntoutustoimintaan. Vanhemman tarpeen osallistua hoitoon tai kuntoutukseen arvioisi aina hoitava lääkäri. Oletettavaa on, että vastaavasti kuin 15-vuotiaiden kohdalla useimmiten kyse olisi erikoissairaanhoidon tasoisesta sairaalahoidosta tai siihen liittyvästä kotihoidosta. Lähtökohtaisesti vanhemman mahdollisuutta osallistua hoitoon tai kuntoutukseen voidaan pitää lapsen edun mukaisena, sillä vanhemman osallisuus voi tukea hoidon tai kuntoutuksen onnistumista ja siihen sitoutumista. Näin ollen ehdotetun muutoksen voidaan katsoa parantavan nykytilannetta.

4.5.2.4 Vaikutukset vammaisiin henkilöihin

Taustaksi. Suomessa ei ole kansallisesti käytössä tyhjentävää määritelmää vammaiselle henkilölle, vaan määritelmä vaihtelee lainsäädännön ja käytännön tasolla. Yhdistyneiden Kansakuntien (jäljempänä YK) yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista (SopS 27/2016) lähtökohtina voidaan pitää henkilön suhdetta fyysiseen, sosiaaliseen, taloudelliseen ja kulttuuriseen ympäristöönsä sekä niitä tarpeita, joita vammaiselle henkilölle aiheutuu vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Itse vamman tai sairauden lisäksi vammaisen henkilön yhteiskunnalliseen osallisuuteen vaikuttavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi henkilön tai perheen taloudellinen tilanne sekä haasteet esimerkiksi tiedonsaannissa tai asioinnissa. Nämä seikat vaikuttavat henkilön edellytyksiin toimia yhteiskunnassa muiden kanssa yhdenvertaisesti itsenäisesti tai tuettuna. Nyt käsiteltävänä olevan esityksen kohderyhmän voidaan arvioida kuuluvan

LUONNOS

ainakin suurelta osin myös vammaisyleissopimuksen tarkoittamiin vammaisiin henkilöihin, minkä vuoksi kaikista muutoksista on sisällytetty huomiot myös tähän jaksoon.

Lapsen vammaistuen keliakiaperuste. Ehdotus koskisi vain alle 18-vuotiaita henkilöitä ja erityisesti 16–17-vuotiaita. Keliakiaa tai ihokeliakiaa sairastavien henkilöiden osalta ehdotus yhdenvertaistaisi mahdollisuutta saada sairaudesta aiheutuvia kustannuksia kompensoitua lapsen vammaistuella. Tuen saaminen ei olisi liitännäinen siihen, kuuluuko henkilö perustoimeentulotukea saavaan perheeseen. Aikuisilla, joilla on asianmukaisesti diagnosoitu keliakia tai ihoke-liakia, olisi edelleen mahdollisuus saada perustoimeentulotuen yhteydessä keliakiasta tai ihoke-liakiasta aiheutuvia kustannuksia huomioitua ylimääräisinä ravintomenoina.

Muutos tulisi voimaan ehdotetusti 1.1.2027. Jos henkilölle olisi myönnetty alle 16-vuotiaan vammaistuki keliakian tai ihokeliakian vuoksi, henkilölle olisi haettava 1.1.2027 voimaan tulevaa lapsen vammaistukea ikävuosien 16 ja 17 ajalle. Koska Kelalla on näiden henkilöiden osalta jo käytössään ehdotetun 17 §:n 4 momentin mukaiset tiedot, käytännössä kyse olisi henkilön itsensä tai henkilön puolesta lain mukaan asioivan henkilön välittämän tahdonilmaisun vastaanottamisesta tuen saamiseksi.

Vammaisetuuksien menettelysäännökset. Ehdotukset koskisivat kaikkia niitä henkilöitä, jotka ovat hakeneet vammaisetuutta tai siihen tarkistusta sekä muutoin kaikkia henkilöitä, joita koskeva vammaisetusasia on vireillä. Menettelysäännösten muutosten myötä edistettäisiin sitä, ettei vammaisen henkilön tarvitsisi asioida pelkästään vammaisetuuden hakemista varten terveydenhuollossa, kun muutkin kuin lausuntomuotoon kirjoitetut lääketieteelliset selvitykset voisivat riittää vammaisetuushakemuksen liitteeksi. Lisäksi henkilö voisi hyödyntää hakemuksen liitteinä sellaisia tietoja, joita hän voisi itse tulostaa esimerkiksi OmaKanta-palvelusta, jos niiden eheydestä voitaisiin olla riittävän varmoja. Tämän arvioidaan parantavan vammaisetuutta hakevan henkilön hyvinvointia, sillä henkilön ei tarvitsisi lähtökohtaisesti asioida terveydenhuollossa muutoin kuin hoidon tai kuntoutuksen vuoksi. Menettelysäännösten täsmentäminen myönnön pituuden osalta parantaisi vammaisetuutta hakevan hyvään hallintoon kuuluvia oikeuksia sekä oikeusturvaa.

Alkuvaiheessa säännösten voimaantulon jälkeen on mahdollista, että Kela voisi joutua pyytämään yksittäistapauksissa lisäselvityksiä, jos toimitetuista selvityksistä ei ilmenisi riittävät tiedot asian selvittämiseksi. Menettelysäännösten muutoksilla saavutettava hyvän hallinnon toteutumisen sekä oikeusturvan parantuminen olisi tärkeää erityisesti siksi, että vammaisetuuksien kohderyhmä käsittää haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä.

Erityishoitoraha. Ehdotettu ikärajan muutos parantaisi 16–17-vuotiaiden vaikeasti sairaiden tai vammaisten lasten asemaa. Erityishoitorahan turvin heidän vanhemmillaan olisi nykyistä parempi mahdollisuus osallistua hoitoon tai kuntoutukseen. Kyse voisi olla lapsen erikoissairaanhoidon tasoisesta sairaalahoidosta tai siihen liittyvästä kotihoidosta taikka vanhemman osallistumisesta esimerkiksi sopeutumisvalmennus- tai kuntoutuskurssille taikka vanhemman varallaloosta lapsen kouluun palaamisen kokeilujakson aikana.

4.5.2.5 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Kansaneläkelaitos. Ehdotetut muutokset edellyttäisivät voimaantulovaiheessa Kelan sisäisten ohjeiden uudistamista, henkilöstön kouluttamista sekä jonkin verran esimerkiksi lomakkeisiin liittyviä muutoksia. Lisäksi muutokset aiheuttaisivat jonkin verran järjestelmämuutoksia sekä tarkennuksia ja täsmennyksiä kansalaisille sekä hyvinvointialueille ja muille terveydenhuollon toimijoille viestimisessä, erityisesti vammaisetuuksien menettelysäännösten uudistamista koskien. Alkuvaiheessa lain voimaantulon jälkeen on mahdollista, että pyydettyjen lisäselvitysten

LUONNOS

määrässä olisi kasvua ehdotettujen menettelysäännösten muutosten vuoksi. Lisäksi Kelan olisi varauduttava lapsen vammaistuessa noin 800 nykyistä määrää suurempaan hakemusmäärään vuosittain. Lisäksi Kelan olisi varauduttava voimaantulovuonna ja joinakin sitä seuraavina vuosina käsittelemään niiden lasten, jotka saavat voimassa olevan lainsäädännön mukaan alle 16-vuotiaan vammaistukea keliakian tai ihokeliakian perusteella, lapsen vammaistuen hakemuksia. Näitä henkilöitä on arviolta 2 700–2 800. Koska Kelalla on näiden lasten osalta jo käytössään ehdotetun 17 §:n 4 momentin mukaiset tiedot, käytännössä kyse olisi lapsen itsensä tai lapsen puolesta lain mukaan asioivan henkilön välittämän tahdonilmaisun vastaanottamisesta tuen saamiseksi. Myös erityishoitorahahakemusten määrä lisääntyisi arviolta noin 300 hakemuksella vuodessa.

Se, että lainsäädännön tasolla säädettäisiin täsmällisemmin siitä, milloin vammaisetuus voidaan myöntää toistaiseksi voimassa olevana ja milloin määräaikaisena, edistäisi asiakaskunnan ymmärrystä myöntämisen perusteista ja voisi siten helpottaa Kelan asiakaspalvelun toimintaa. Samoin erityishoitorahan edellytyksiä koskeva lapsen yläikärajan muutos selkeyttäisi ja yhdenmukaistaisi sosiaaliturvajärjestelmää, mikä edistäisi asiakaskunnan ymmärrystä ja helpottaisi Kelan asiakaspalvelun toimintaa.

Hyvinvointialueet ja muut terveydenhuollon toimijat. Vammaisetuksien menettelysäännöksiä koskevien muutosehdotusten voidaan arvioida helpottavan terveydenhuollon työkuormaa koskien C-lausuntojen kirjoittamista. Toisaalta jatkossa muita lääketieteellisiä selvityksiä kuin C-launustoja voitaisiin tiedustella vammaisetuushakemusta varten terveydenhuollosta joko vammaisetuutta hakevan tai Kelan toimesta hakemuksen ratkaisemista varten, vaikka tutkittaessa oikeutta vammaiseteuteen voitaisiinkin usein hyödyntää myös asiakkaan itse esimerkiksi Oma-Kanta-palvelusta tulostamia tietoja.

Lapsen perusvammaistuen keliakiaa koskevan muutosehdotuksen ei arvioida aiheuttavan hyvinvointialueelle tai muulle terveydenhuollolle vähäistä suurempaa vaikutusta, koska arviolta osalla kohderyhmän 16–17-vuotiaista on jo perusvammaistuen myöntämiseen oikeuttavasti keliakia tai ihokeliakia diagnosoitu ja lisäksi tätä koskeva tieto terveydenhuollosta on arviolta melko vaivattomasti toimitettavissa joko asiakkaalle, joka voi toimittaa tiedon Kelaan, tai suoraan Kelaan.

Erityishoitorahan myöntäminen edellyttää hoitavan lääkärin antamaa lääkärintodistusta, josta ilmenee lapsen sairaus sekä se, että vanhemman osallistuminen lapsen hoitoon tai kuntoutukseen on tarpeellista. Ehdotettu ikärajamuutos laajentaisi hoitavan lääkärin velvoitetta arvioida vanhemman osallisuuden tarvetta ja antaa asiaa koskeva todistus myös 16–17-vuotiaiden osalta.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Lapsen vammaistuen keliakiaperuste

Valmisteluvaiheessa oli esillä vaihtoehto, jossa vammaisetuusjärjestelmään olisi luotu alle 18-vuotiaille kokonaan uusi etuus, jota olisi saanut asianmukaisesti diagnosoidun keliakian tai ihokeliakian perusteella. Koska Kela on kuitenkin jo vakiintuneesti myöntänyt 16-vuotiaaksi asti vammaistukea keliakian ja ihokeliakian perusteella, valmistelussa arvioitiin, että nyt ehdotettu muutos olisi toimeenpanon ja vammaistukea saavien ja hakevien näkökulmasta yksinkertaisin myös niissä tilanteissa, joissa lapsella on sekä keliakia tai ihokeliakia että mahdollisesti lisäksi muita sairauksia tai vammoja.

Valmisteluvaiheessa oli esillä myös vaihtoehto, jossa vammaisetuusjärjestelmään ei ehdotettaisi sisällytettäväksi tiettyihin diagnooseihin perustuvaa etuuden myöntämistä koskevia

LUONNOS

edellytyksiä. Ottaen huomioon valmistelun perustana olevan hallitusohjelman kirjauksen täsmällinen luonne ja se, että muutos oli jo päätetty rahoittaa eräiden sosiaaliturvaetuuksien ikärajoja koskevan muutoksen yhteydessä varatulla rahoituksella, esityksen valmistelussa päädyttiin nyt käsiteltävänä olevaan ehdotukseen.

5.2 Menettelysäännökset

Vaihtoehtona menettelysäännösten muuttamiselle olisi ollut voimassa olevan lainsäädännön säilyttäminen ennallaan. Valmistelussa todettiin kuitenkin paremmaksi vaihtoehtoksi ehdottaa nyt käsiteltävänä olevia muutoksia vammaisetuslain menettelysäännöksiin, sillä katsottiin, että ehdotukset selkeyttäisivät ja täsmentäisivät lainsäädäntöä sekä kansalaisten että terveydenhuollon toimijoiden näkökulmasta.

Vammaisetuslakiin ehdotetut muutokset tähtäävät muun muassa sujuvampaan toimeenpanoon sekä vammaisetuutta hakevan että Kelan ja terveydenhuollon toimijoiden näkökulmasta. Vammaisetusjärjestelmä on monisyinen ja erityisesti kansalaisen näkökulmasta vaikeaselkoinen. Kansalaisen on hankalaa pelkästään lain perusteella tietää, olisiko hänellä tai hänen lapsellaan oikeus vammaisetuuteen ja jos olisi, minkä tasoiseen. Vammaisetuslainsäädännössä on myös havaittu joitakin vinoumia ja epätarkoituksenmukaisuuksia vuosien varrella. Yleensä ottaen vammaisetusjärjestelmän osalta voidaan arvioida, että järjestelmä tulisi uudistaa kokonaisuudessaan. Kun vammaisetuslaki säädettiin (laki tuli voimaan 1.1.2008), lakiin koottiin osana toimeentuloturvaan koskevan lainsäädännön ajanmukaistamis- ja selkeyttämiskokonaisuutta toisistaan erillään ollut vammaisetuksia koskenut lainsäädäntö kolmesta eri laista: lapsen hoitotuesta annetusta laista (444/1969), vammaistukilaista (124/1988) sekä vuoden 1956 kansaneläkelaista (347/1956) (HE 90/2006 vp, s. 1 ja 16). Vammaisetuslakia säädettäessä pitkälti säilytettiin tuolloin eri vammaisetuksia koskeneissa laeissa olleet myöntämisedellytykset eikä tuolloin tehty järjestelmätasoisia uudistuksia. Nyt käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen valmistelussa ei ole ollut lainvalmistelulle annetun ajan puitteissa mahdollista kokonaisvaltaisesti tarkastella vammaisetusjärjestelmän kehittämistarpeita tai valmistella tarvittavaa kokonaisuudistusta.

5.3 Erityishoitoraha

Vaihtoehtona ehdotetulle muutokselle olisi ollut voimassa olevan lainsäädännön säilyttäminen ennallaan, jolloin erityishoitorahan edellytyksenä oleva hoidettavan tai kuntoutettavan lapsen ikäraja säilyisi 16 vuodessa. Ehdotettuun muutokseen on kuitenkin päädytty etuusjärjestelmän selkeyttämisen ja yhdenmukaistamisen vuoksi. Sairausvakuutuslain mukaisen sairauspäivärahan, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain mukaisten kuntoutusrahaetuksien, kansaneläkelain (568/2007) mukaisen kansaneläkkeen ja takuueläkkeestä annetun lain (703/2010) mukaisen takuueläkkeen alaikäraja nostettiin 16 vuodesta 18 vuoteen 1.1.2025 lukien. Muutosta perusteltiin muun muassa vanhempien elatusvelvollisuudella ja sillä, että alaikäisen nuoren toimeentuloa turvaavat ne etuudet, joita perheelle ja sen jäsenille voidaan myöntää (HE 125/2024 vp). Näin ollen, koska 16–17-vuotiaalla ei ole oikeutta työkyvyttömyys- tai kuntoutusajan etuuteen ja koska vanhemmat vastaavat hänen eläytuksestaan, voidaan pitää johdonmukaisena, että myös 16–17-vuotiaan lapsen vanhemman työstä poissaolosta aiheutuvaa ansionmenetystä korvattaisiin erityishoitorahalla. Lisäksi, kuten esityksessä on todettu, myös yhdenvertaisuusnäkökohdat puoltavat ikärajan korottamista ehdotetun mukaisesti.

6 Lausuntopalaute

Lausuntoja saapui yhteensä XX. Lausunnon toimittivat seuraavat tahot: XX.

LUONNOS

Lausunnoista saadun palautteen perusteella XX.

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Laki vammaisetuuksista

2 §. Etuudet. Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin täsmentävä virke siitä, milloin etuus myönnettäisiin määräaikaisena ja milloin puolestaan toistaiseksi voimassa olevana. Myöntämisaika arvioitaisiin jatkossakin aina tapauskohtaisesti. Etuus myönnettäisiin toistaiseksi voimassa olevana, jos käytettävissä olevien selvitysten perusteella asiakkaan yksilöllinen tilanne ja olosuhteet olisivat siinä määrin vakiintuneet, ettei niihin olisi todennäköisesti tulossa sellaista muutosta, jonka vuoksi etuusoikeus tulisi jatkossa lakkauttaa tai myönnettävää etuuden tasoa laskea taikka mahdollinen muutos muutoin vaikuttaisi oikeuteen saada etuutta tai sen määrään. Selkeiden sairauksien ja vammojen kohdalla, jotka ovat pysyviä ja joiden vuoksi esimerkiksi ohjauksen tai valvonnan tarpeen voi arvioida pysyvän jatkossa muuttumattomana tai sen voi tulevaisuudessa arvioida ainoastaan kasvavan, tietyn etuuden tason myöntäminen toistaiseksi voisi edelleen olla perustelluin lähtökohta. Tällainen tilanne voi esimerkiksi olla, jos lain 9 §:n 1 momentin mukaista eläkettä tai korvausta saavan henkilön toimintakyky on asianmukaisesti diagnosoidun dementian vuoksi heikentynyt vähintään vuoden ajaksi ja dementiasta aiheutuu viikoittaista ohjauksen ja valvonnan tarvetta pysyvästi. Jos tilanne ei puolestaan ole vakiintunut siten, että etuusoikeuteen tai sen määrään vaikuttavia muutoksia on odotettavissa tai ne ovat mahdollisia, tuki myönnettäisiin määräaikaisena. Myös esimerkiksi henkilölle myönnettävän lain 9 §:n 1 momentin mukaisen eläkkeen tai muun korvauksen määräaikaisuus olisi edelleen peruste myöntää hoitotuki määräaikaisena. Lisäksi lasten kohdalla etuusmyönnön pituutta harkittaessa olisi jatkossakin otettava huomioon se, että lapsen sairauteen, vikaan tai vammaan liittyvästä hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuvaa räsitystä ja sidonnaisuutta verrataan aina vastaavanikäiseen terveeseen lapseen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vaikka lapsen sairaus tai vamma olisi pysyvä, räsituksen ja sidonnaisuuden määrä suhteessa samanikäiseen terveeseen lapseen voi muuttua lapsen kasvaessa ja kehittyessä sekä hoidon tai kuntoutuksen myötä. Riippuen vamman, vian tai sairauden luonteesta lapsi voi kyetä ottamaan enemmän vastuuta esimerkiksi hoidostaan, jolloin huoltavalle taholle aiheutuvan räsituksen ja sidonnaisuuden määrä voi myös vähentyä.

Määräaikaisuus tulisi hallintolain 45 §:n mukaisesti perustella päätöksessä kuten nykyäänkin. Etuus voitaisiin jatkossakin myöntää siten, että samalla päätöksellä myönnettään kaksi eri tuen tasoa eripituisille ajanjaksoille esimerkiksi siten, että alempi tuen taso myönnettäisiin toistaiseksi sen vuoksi, että tilanteen voidaan arvioida olevan tietyllä tasolla stabiili, mutta ylempi tuen taso määräaikaisena esimerkiksi sen vuoksi, että sairaudessa on määräaikainen pahenemisvaihe.

7 §. Lapsen vammaistuki. Pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti, jossa säädettäisiin siitä, että perusvammaistukea voisi saada myös lapsi, joka sairastaa keliakiaa tai ihokeliakiaa ja joka noudattaa kyseisen sairauden vuoksi gluteenitonta ruokavaliota. Keliakian tai ihokeliakian tulisi olla vakiintuneen diagnosointikäytännön mukaisesti eli asianmukaisesti esimerkiksi Käypä hoito -suosituksen mukaisesti diagnosoitu.

Jos lapsella olisi muita sairauksia tai vammoja, joihin liittyvästä hoidosta, huolenpidosta tai kuntoutuksesta aiheutuisi perusvammaistukeen oikeuttavasti räsitystä ja sidonnaisuutta, keliakiaa tai ihokeliakiaa sairastavalla olisi edelleen oikeus myös näiden mahdollisten muiden sairauksiin tai vammoihin liittyvän hoidon, huolenpidon tai kuntoutuksen aiheuttaman räsituksen ja sidonnaisuuden perusteella perusvammaistukeen. Uuteen momenttiin ehdotettu oikeus keliakian tai ihokeliakian perusteella olisi kuitenkin ainoastaan vaihtoehtoinen

LUONNOS

myöntämisedellytys, sillä vammaisetuslain lähtökohta on se, että henkilöllä voi olla kulloinkin vain yksi vammaisetus myönnettynä, koska ei ole tarkoituksenmukaista, että henkilöllä olisi oikeus samanaikaisesti useaan vammaisetuuteen. Näin ollen, jos lapselle myönnettäisiin perusvammainen ehdotetun 4 momentin mukaisesti, lapsi ei voisi saada samanaikaisesti toista perusvammainen tukea 7 §:n 1–2 momentin perusteella.

Jos lapsella olisi muitakin sairauksia tai vammoja keliakian tai ihokeliakian lisäksi, niihin liittyvän hoidon, huolenpidon tai kuntoutuksen aiheuttama rasitus ja sidonnaisuus sekä lain 10 §:n mukaiset erityiskustannukset otettaisiin huomioon arvioitaessa sitä, onko lapsella mahdollisesti oikeus korotettuun tai ylimpään vammaistukeen. Ehdotetun 4 momentin perusteella perusvammainen tukea saavalla lapsella voisi siten olla oikeus myös korotettuun tai ylimpään tukeen, jos lapsella oleviin muihin sairauksiin tai vammoihin liittyvä hoito, huolenpito tai kuntoutus aiheuttaisivat niin paljon rasitusta ja sidonnaisuutta, että korotetun tai ylimmän tuen tason edellytykset täyttyisivät.

17 §. Lapsen vammaistuen hakeminen ja ilmoitusvelvollisuus. Pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti, jossa säädettäisiin siitä, että jos lapselle haetaan vammaistukea ainoastaan asianmukaisesti diagnosoidun keliakian tai ihokeliakian perusteella, hakemuksessa olisi ilmoitettava vähintään hakijaa koskevat hakijan ja lapsen henkilöllisyystiedot, lapsen Suomessa ja ulkomailla asumat ajat sekä tiedot lasta hoitaneista lääkäreistä ja laitoksista. Perusvammainen tukea ainoastaan keliakian tai ihokeliakian perusteella haettaessa hakemuksessa olisi ilmoitettava lisäksi tiedot tukeen oikeuttavasta sairaudesta eli käytännössä osoitettava, että sairaus on asianmukaisesti diagnosoitu. Tukea saavan lapsen edunvalvojan, huoltajan tai muun lapsen vammaistukea 15 §:n 2 momentin mukaan hakemaan oikeutetun henkilön olisi keliakian tai ihokeliakian perusteella saadessa tai haettaessa ilmoitettava lapsen tai hänen huoltajansa osoitteen muutoksesta, ulkomaille muutosta ja Suomeen paluusta sekä lapsen huoltajan vaihtumisesta. Lisäksi Kelalle olisi annettava myös muut hakemuksen ratkaisemiseksi ja etuuden maksamiseksi välttämättömät tiedot. Ehdotetun momentin sisältö vastaisi siten soveltuvien ja tarpeellisilta osin lapsen vammaistuen hakemista ja ilmoitusvelvollisuutta tukea 7 §:n 1–2 momentin perusteella haettaessa.

20 §. Vammaisetuuden hakijan terveydentilaselvitys. Pykälän 1 momentissa säädetään hakijan velvollisuudesta toimittaa Kelalle lääkärinlausunto ja toisaalta siitä, missä rajatuissa tilanteissa Kela voi myös omalla kustannuksellaan hankkia lausunnon. Kela antaa säännöksen mukaan tarkemmat ohjeet siitä, mitä lausunnosta tulee käydä ilmi. Käytännössä lausuntoon ohjataan kirjoittamaan niitä terveydenhuollosta saatavilla olevia tietoja, joita tarvitaan etuuden myöntämisharkinnan tekemiseksi.

Momenttia muutettaisiin siten, että jatkossa henkilön tulisi toimittaa vammaisetuutta hakiessaan Kelalle lääkärinlausunto tai muu riittävä lääketieteellinen selvitys. Voimassa olevassa säännöksessä viitatus 17 §:n 1 momentin 3 kohdassa tai 18 §:n 1 momentissa tarkoitettu terveydentilan kuvauksesta laaditun lääkärinlausunnon lisäksi hakijalla olisi mahdollisuus toimittaa lausunnon asemesta siten muukin lääketieteellinen selvitys, esimerkiksi lääkärinlausunto B tai sairauksettomuus, jos tällainen asiakirja sisältäisi vammaisetuushakemuksen ratkaisemiseksi tarvittavat tiedot.

Sillä, että selvityksen tulisi olla lääketieteellinen, tarkoitettaisiin sitä, että selvityksen on tehnyt hoitava lääkäri ja että se on lääkärikäyntiin liittyvä, ja tämän tulisi ilmetä selvityksestä. Selvityksestä tulisi tarvittaessa ilmetä lääkärin tekemät asianmukaiset, vakiintuneisiin hoito- ja diagnosikäytäntöihin perustuvat lääketieteelliset tutkimukset ja selvitykset. Selvitykseen voisi kuulua myös muun terveydenhuollon ammattihenkilön, esimerkiksi sairaanhoitajan, huomioita,

LUONNOS

mutta selvityksen tulisi olla lääkärin laatima ja siitä tulisi ilmetä lääkärin näkemys asiakkaan kokonaistilanteesta hoidon ja kuntoutuksen suhteen.

Kela antaisi edelleen tarkemmat ohjeet siitä, mitä lääkärinlausunnosta ja jatkossa vaihtoehtoisesta muusta riittävästä lääketieteellisestä selvityksestä tulisi käydä ilmi. Kela on vakiintuneesti edellyttänyt, että lausunto voi olla yleensä enintään kuusi kuukautta vanha, jotta selvityksen ajantasaisuudesta on voitu riittävästi varmistua. Tätäkin vanhempia lääkärinlausuntoja tai jatkossa myös muita lääketieteellisiä selvityksiä voitaisiin pitää etuusoikeutta tarkasteltaessa riittävinä, jos lausunnossa tai selvityksessä olisi asian ratkaisemiseksi riittävät tiedot sen ajanjakson osalta, miltä ajalta etuutta haetaan. Esimerkiksi yli kuusi kuukautta vanhassa lausunnossa tai selvityksessä voi olla pysyvän sairauden tai vamman diagnoosin, kuten jonkin tietyn kehitysvamman, perusteet, mutta myöntämisharkinnan tekemiseksi tarvitaan usein myöntämisedellytysten kuten avun tai ohjauksen tarpeen taikka rasituksen ja sidonnaisuuden osalta ajantasaisempi kuvaus.

Riittäväksi lääketieteelliseksi selvitykseksi voitaisiin katsoa myös asiakkaan itse tulostama selvitys terveystietoja ylläpitävästä järjestelmästä, esimerkiksi OmaKanta-palvelusta, jos Kela voisi riittävällä tavalla hyvän hallinnon mukaisesti varmistua tietojen eheydestä. Kela arvioisi yleensäkin ottaen selvityksen riittävyyttä siten, että se pystyisi sen perusteella tekemään etuusasiassa hallintolain mukaisesti asiasisältöisesti asianmukaisen ratkaisun.

Lisäksi teknisenä muutoksena momentista poistettaisiin viittaus kumottuun 19 §:ään.

7.2 Laki toimeentulotuesta

7 b §. *Terveystieteelliset ja muut menot.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että keliakiasta johtuvia ylimääräisiä ravintomenoja huomioitaisiin perustoimeentulotuen muina perusmenoina 38 euroa kuukaudessa 18 vuotta täyttäneiden keliakiaa tai ihokeliakiaa sairastavien henkilöiden osalta. Ikää koskeva edellytys muuttuisi siten 16 vuodesta 18 vuoteen. Muilta osin edellytykset säilyisivät ennallaan.

7.3 Sairausvakuutuslaki

10 luku Erityishoitoraha

2 §. *Erityishoitorahan maksamisen edellytykset.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että erityishoitorahaa maksettaisiin vakuutetulle, joka on alle 18-vuotiaan lapsensa sairaanhoitoon liittyvään, nopeasti kehittyvään tai vaativaan hoidolliseen vaiheeseen osallistumisen tai lapsensa kuntoutuksen vuoksi lyhytaikaisesti tai tilapäisesti estynyt tekemästä ansiotyötä. Lapsen ikää koskeva edellytys muuttuisi siten voimassa olevasta 16 vuodesta 18 vuoteen. Muilta osin edellytykset säilyisivät ennallaan.

Lisäksi momentin viimeisen virkkeen omaishoidontukea-sana muutettaisiin muotoon omaishoidon tukea, jotta termi vastaisi omaishoidon tuesta annetun lain (937/2005) käsitteistöä. Muutos olisi tekninen eikä vaikuttaisi momentin asiasisältöön tai soveltamiseen.

11 luku Päivärahaetuuksien määrä

2 §. *Vuositulo.* Pykälässä säädetään vuositulosta, jonka perusteella päivärahaetus määräytyy. Pykälän 1 momentin mukaan vuositulolla tarkoitetaan työkyvyttömyyden tai etuusoikeuden alkamista edeltävää kalenterikuukautta edeltävien 12 kalenterikuukauden ajan (tarkastelujakso) tuloa. Pykälän 3 momentin mukaisesti vuositulo voidaan poikkeuksellisesti, momentissa

LUONNOS

säädettyjen edellytysten täyttyessä laskea etuusoikeyden alkamista välittömästi edeltävää kalenterikuukautta edeltäneiden kolmen kalenterikuukauden tulojen perusteella. Tällainen tilanne voi olla muun muassa silloin, kun vakuutettu on tarkastelujakson aikana ollut pois työstä lapsen hoitamisen vuoksi ja tästä syystä hänen tulonsa ovat tarkastelujaksolla jääneet tavanomaista pienemmiksi.

Pykälän 4 momentin mukaan lapsen hoitamisella tarkoitetaan vanhempainpäivärahakauden jälkeistä työstä poissaoloa alle 3-vuotiaan lapsen sekä adoptiolapsen kotihoidon vuoksi taikka työstä poissaoloa alle 16-vuotiaan sairaan tai vammaisen lapsen sairaanhoitoon osallistumisen vuoksi. Pykälän 4 momenttia ehdotetaan muutettavaksi sairaan tai vammaisen lapsen iän osalta vastaamaan erityishoitorahasäännökseen ehdotettua muutosta. Vuositulot voitaisiin siten määrittellä kolmen kuukauden tulojen perusteella silloin, kun vakuutettu on ollut työstä pois alle 18-vuotiaan sairaan tai vammaisen lapsen sairaanhoitoon osallistumisen vuoksi. Muilta osin ei ole tarkoitus muuttaa säännöksen soveltamiskäytäntöä.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Esityksessä ei ehdoteta lakia alemman sääntelyn muutoksia.

9 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 1.1.2027.

Vammaisetuslain muuttamisesta annetun lain voimaantuloa koskevien säännösten mukaan, jos oikeus etuuteen on alkanut ennen tämän lain voimaantuloa, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Oikeus 31.12.2026 voimassa olevien säännösten nojalla myönnettyihin etuuksiin jatkuu 32 §:n mukaiseen seuraavaan tarkistukseen tai 33 §:n mukaiseen lakkaamiseen asti. Tämä tarkoittaisi, että jos etuus on myönnetty alkamaan ennen 1.1.2027 ja jatkumaan myös tammikuun 2027 tai sen jälkeiselle ajalle, etuusoikeyden jatkuisi 1.1.2027 ja sen jälkeen seuraavaan 32 mukaiseen tarkistamiseen tai 33 §:n lakkaamiseen saakka. Vuodenvaihteessa 2026–2027 Kela ei siis tekisi tarkistuksia etuuksiin ehdotettavan lainmuutoksen vuoksi, vaan etuudet jatkuisivat etuuspäätöksen mukaisesti niin kauan kunnes olisi syytä 32 §:n mukaan tarkistaa etuus tai 33 §:n mukaan lakkauttaa etuus.

Nyt käsiteltävänä oleva lainmuutosehdotus, jonka mukaan 1.1.2027 voimaan tulevaa enintään alle 18-vuotiaalle myönnettävää lapsen vammaistukea (736/2024) voisi saada keliakiaa tai iho-keliakiaa sairastava lapsi, joka noudattaa gluteenitonta ruokavaliota, tulisi voimaan ehdotuksen mukaan 1.1.2027. Jos lapselle olisi myönnetty alle 16-vuotiaan vammaistuki keliakian tai iho-keliakian vuoksi, lapselle olisi haettava 1.1.2027 voimaan tulevaa lapsen vammaistukea ikävuosien 16 ja 17 ajalle, sillä uutta etuutta ei voida myöntää ilman hakemusta. Lapsen vammaistuen hakemiseen sovellettaisiin vammaisetuslain 16 §:n mukaista takautuva hakuaikaa, mutta 16- ja 17-vuotiaille lapsen vammaistukea voitaisiin myöntää ehdotetusti vasta 1.1.2027 alkaen.

10 Suhde muihin esityksiin

10.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

Esitys ei ole riippuvainen muista esityksistä.

LUONNOS

10.2 Suhde talousarvioesitykseen

Esitys liittyy esitykseen valtion vuoden 2027 talousarvioksi ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

11 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

11.1 Yhdenvertaisuus

Perustuslain 6 §:ssä säädetään yhdenvertaisuudesta perusoikeutena. Lainkohdan 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Lainkohdan 2 momentissa säädetään syrjintäkiellosta: ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Yhdenvertaisuudella ja erityisesti syrjinnän kielloilla on keskeinen merkitys myös kansainvälisessä ihmisoikeussääntelyssä, joka on otettu huomioon kansallista perusoikeussäännöstöä uudistettaessa. Yhdenvertaisuusperiaate ja syrjintäkielto sisältyvät muun muassa Euroopan unionin perusoikeuskirjaan. Myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa on vaatimus kaikkien henkilöiden yhdenvertaisuudesta lain edessä ja lain mukaan sekä oikeudesta ilman syrjintää yhdenvertaiseen lakiin perustuvaan suojaan ja yhdenvertaisiin lakiin perustuviin etuihin.

Perustuslain yhdenvertaisuutta koskevan sääntelyn tarkoituksena on turvata, paitsi perinteistä oikeudellista yhdenvertaisuutta, myös tosiasiallisen tasa-arvon toteutumista yhteiskunnassa. Yhdenvertaisuus lain edessä on perinteisesti merkinnyt erityisesti vaatimusta yhdenvertaisuudesta lain soveltamisessa. Perustuslain yhdenvertaisuussäännös kohdistuu kuitenkin myös lain-sääntäjään. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että laki voi olla ristiriidassa yhdenvertaisuuden asettamien valtiosääntöisten vaatimusten kanssa, jos se ilman yleisesti hyväksyttävää perustetta, siis mielivaltaisesti, asettaa kansalaisia tai kansalaisryhmiä toisia edullisempaan tai epäedullisempaan asemaan. Yhdenvertaisuussäännös ei kuitenkaan edellytä kaikkien kansalaisten kaikissa suhteissa samanlaista kohtelua, elleivät asiaan vaikuttavat olosuhteet ole samanlaisia. Lainsäädännölle on ominaista, että se kohtelee tietyn hyväksyttävän yhteiskunnallisen intressin vuoksi ihmisiä eri tavoin edistääkseen muun muassa tosiasiallista tasa-arvoa (HE 309/1993 vp, s. 42–43, ks. myös PeVL 31/2014 vp, s. 3/I). Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaamiseksi tarpeellinen positiivinen erityiskohtelu – esimerkiksi yhteiskunnallisesti heikommassa asemassa olevan ryhmän asemaa parantava sääntely – on sallittua, mikäli erottelu voidaan perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla. Perustelulle asetettavat vaatimukset ovat erityisesti säännöksessä lueteltujen kiellettyjen erotteluperusteiden kohdalla kuitenkin korkeat (ks. esim. PeVL 1/2006 vp, s. 2/I; HE 309/1993 vp, s. 44/I). Valiokunta on hyväksyttävän perusteen arvioinnin lisäksi kiinnittänyt huomiota myös valitun keinon oikeasuhteisuuteen (PeVL 38/2006 vp, s. 3/II).

Perustuslakivaliokunta on käytännössään nostanut nimenomaisesti esiin myös sen näkökohdan, ettei yhdenvertaisuudesta voi johtua tiukkoja rajoja lainsäätäjän harkinnalle pyrittäessä kulloisenkin yhteiskuntakehityksen vaatimaan sääntelyyn (HE 309/1993 vp, s. 42–44). Perustuslakivaliokunta on esimerkiksi katsonut, että eläkkeiden määräytyminen eri tavoin eri-ikäisille henkilöille on perustuslain 6 §:n kannalta ongelmaton, jos erottelut eivät ole mielivaltaisia eivätkä erot eläketurvassa muodostu kohtuuttomiksi (PeVL 60/2002 vp, s. 4–5).

Perustuslain 6 §:n 2 momentissa oleva syrjintäkielto koskee myös toimenpiteitä, jotka välillisesti johtavat syrjivään lopputulokseen. Tältä osin syrjinnän käsilläolo on arvioitava jonkin

LUONNOS

menettelyn tosiasiallisten seurausten kannalta. Suosintaa tai jonkin yksilön tai ryhmän asettamista etuoikeutettuun asemaan on pidettävä säännöksen kieltämänä, jos se asiallisesti merkitsee toisiin kohdistuvaa syrjintää. (PeVL 28/2009 vp, s. 2; HE 309/1993 vp, s. 44/I).

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan 46/2024 vp painottanut, että perustuslain 6 §:ssä yhdenvertaisuudesta säädetty ei lähtökohtaisesti edellytä, että uusien kohdennettujen tai rajattujen julkisten tukijärjestelyjen säätämisen yhteydessä olisi aina arvioitava erikseen, edellyttääkö yhdenvertaisuus vastaavaksi katsottavan tukijärjestelyn kohdistamista myös johonkin muuhun kohteeseen. Samassa lausunnossa valiokunta perustoimeentulotukeen ehdotettua keliakiasta tai ihokeliakiasta aiheutuvien ylimääräisten ravintomenojen huomioimista 25 eurolla käsitellessään totesi, että erilaiselle kohtelulle oli olemassa hyväksyttävät perusteet, eikä ehdotettu sääntely ollut myöskään erilaisen kohtelun oikeasuhtaisuuden kannalta ongelmallista. Valiokunnan käsittelyn jälkeen eduskunta päätyi hyväksymään ravintomenojen huomioimisen 38 eurolla.

11.2 Oikeus sosiaaliturvaan

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Säännöksen esitöiden mukaan säännöksen tarkoituksena on turvata ihmisarvoisen elämän edellytysten vähimmäistaso eli niin sanottu eksistenssinimi (HE 309/1993 vp s. 19/I). Säännöksellä nähdään olevan läheinen yhteys oikeutta elämään turvaavaan perustuslain 7 §:n 1 momenttiin. Edellytyksenä säännöksen soveltamiselle on, ettei henkilö kykene itse hankkimaan säännöksessä tarkoitettua turvaa omalla toiminnallaan tai saa sitä muista sosiaaliturvajärjestelmistä tai muilta henkilöiltä. Välttämättömällä toimeentulolla ja huolenpidolla tarkoitetaan sellaista tulotasoa ja palveluja, joilla turvataan ihmisarvoisen elämän edellytykset. Säännöksen esitöiden mukaan tällaiseen tukeen kuuluu esimerkiksi terveyden ja elinkyvyn säilyttämisen kannalta välttämättömän ravinnon ja asunnon järjestäminen. Avun saamisen edellytykset tulee selvittää yksilökohtaisella tarveharkinnalla. (HE 309/1993 vp s. 69/II).

Säännös heijastelee Suomen kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita ja etenkin uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan (SopS 80/2002) 13 artiklan 1 kohtaa. Sen mukaan jokaisella, jolla ei ole riittäviä tuloja tai varoja ja joka ei pysty hankkimaan tällaisia tuloja tai varoja joko omin avuin tai muista lähteistä, kuten sosiaaliturvajärjestelmän tarjoamista etuuksista, annetaan riittävää apua ja sairaustapauksissa kyseisen tilan vaatimaa hoitoa.

Perustuslaki turvaa 19 §:n 1 momentin mukaisen oikeuden jokaiselle kuuluvana subjektiivisena oikeutena. Käytännössä oikeuden järjestämiseen tarvitaan alempiasteista lainsäädäntöä, joka sisältää säännökset tukimuodoista, niiden saamisedellytyksistä ja tarveharkinnasta sekä menettelymuodoista (PeVM 25/1994 vp s. 10/II). Toimeentulotuki on oikeutta konkreettisoiva tukimuoto. Toimeentulotukilain säätämisen yhteydessä perustuslakivaliokunta tarkasteli toimeentulotuen yhteyttä perustuslain 19 §:n 1 momenttiin. Valiokunnan mukaan toimeentulotukijärjestelmän avulla turvataan sosiaalisesti hyväksyttävää elintasoa, mikä on useimmissa tapauksissa enemmän kuin perustuslain 19 §:n 1 momentissa taattu oikeus (PeVL 31/1997 vp s. 5). Valiokunta totesi, että käytännössä toimeentulotuen perusosaa on jouduttu myöntämään täydentämään perustuslain 19 §:n 2 momentin mukaista oikeutta perustoimeentulon turvaa. Toimeentulotuen (silloista) tasoa ei siten tullut ymmärtää perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaiseksi vähimmäistasoksi. Perustuslain 19 §:n 1 momentin subjektiivisen oikeuden perustavasta luonteesta ja perustuslain 22 §:ssä julkiselle vallalle asetetusta perusoikeuksien turvaamisen velvoitteesta on johdettavissa lainsäätäjään kohdistuva velvoite järjestää tukijärjestelmä sellaiseksi, että yksilöillä on riittävät tosiasialliset mahdollisuudet päästä oikeuksiinsa. (PeVL 31/1997 vp s. 2/II–3/I).

LUONNOS

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Säännöksellä ei määritellä näiden palvelujen järjestämistapaa, vaan sillä veloitetaan julkinen valta turvaamaan palvelujen saatavuus (HE 309/1993 vp, s. 71/I, ks. myös esim. PeVL 20/2004 vp, s. 2/II). Palvelujen järjestämistapaan ja saatavuuteen vaikuttavat välillisesti myös muut perusoikeudet, kuten yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltö. Palvelujen riittävyyttä arvioitaessa voidaan lähtökohtana edellä mainitun hallituksen esityksen mukaan pitää sellaista palvelujen tasoa, joka luo jokaiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä (HE 309/1993 vp, s. 71/II, ks. myös esim. PeVL 20/2004 vp, s. 2/II ja PeVL 30/2013 vp, s. 3/I). Lauseke lailla toteutettavasta tarkemmasta sääntelystä jättää lainsäätäjälle liikkumavaraa oikeuksien sääntelyssä ja viittaa siihen, että perusoikeuden täsmällinen sisältö määräytyy perusoikeussäännöksen ja tavallisen lainsäädännön muodostaman kokonaisuuden pohjalta (PeVM 25/1994 vp, s. 5–6). Viittaus jokaiseen terveyspalveluihin oikeutettuna edellyttää viime kädessä yksilökohtaista arviointia palvelujen riittävyydestä (ks. PeVL 17/2021 vp, kappale 71, PeVL 30/2013 vp, s. 3/I). Huomionarvoista on, että perustuslakivaliokunta on pitänyt perustuslain 19 §:n 3 momentissa julkiselle vallalle asetetun tukemisvelvoitteen luonteen mukaisena sitä, että tukimuotoja suunnataan ja kehitetään yhteiskunnan taloudellisten voimavarojen mukaisesti (PeVL 25/2012 vp, s. 2/II-3/I, PeVL 32/2014 vp s. 2/I).

11.3 Oikeusturva

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen ratkaistavaksi. Pykälän 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Perustuslain 21 § sisältää perussäännökset yksilön oikeudesta hyvään hallintoon ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja toisaalta hyvän hallinnon käsite saa sisältönsä perustuslain 21 §:n kokonaisuudesta. Sillä tarkoitetaan muun muassa vaatimuksia 1 momentissa mainitusta asianmukaisesta viranomaistoiminnasta sekä 2 momentissa esitettyä luetteloa hyvän hallinnon osakysymyksistä. Pykälä edellyttää, että lailla turvataan hyvän hallinnon takeet kokonaisuutena. Perustuslain 21 §:ää koskeneiden hallituksen esityksen (HE 309/1993 vp) perustelujen mukaan säännös antaa institutionaalista suojaa tärkeimmille hyvän hallinnon ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin osa-alueille. Hallituksen esityksessä myös todetaan, että yksilön oikeusaseman kannalta menettelyllinen suoja hallintoasioissa saattaa usein olla yhtä tärkeä kuin tuomioistuinmenettelyssä.

Käytännössä hallintolaissa säädetään sellaisista hyvää hallintoa ilmentävistä laadullisista vaatimuksista, joiden on katsottu kuuluvan perustuslain 21 §:n 2 momentin lainsäädännöllisen toimemksiannon alaan. Substanssilainsäädännössä, kuten vammaisetuslaissa tai sairausvakuutuslaissa, kuitenkin säädetään kansalaisten oikeuksista esimerkiksi valtion rahoittamiin tai sosiaalivakuutuksella rahoitettuihin etuuksiin. Näissä niin kutsutuissa etuuslaeissa on myöntämisedellytykset sisältävien säännösten lisäksi myös menettelyä koskevia säännöksiä, jotka joko täydentävät hallintolain säännöksiä tai tulevat sovellettavaksi niiden sijaan. Näiden säännösten tarkoituksena on turvata asianmukainen, jouheva ja viivytyksetön käsittely, jotta kansalaisella on

LUONNOS

mahdollisuus päästä oikeuksiinsa eli esimerkiksi saada etuutta, ja toisaalta jotta viranomaisella on mahdollisuus toteuttaa sille laissa määrätty tehtävä tietyn etuuden toimeenpanosta.

11.4 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja tulivat Suomen osalta voimaan 10.6.2016. Yleissopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista. Sen 1 artiklan mukaan vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisien esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Yleissopimuksen lähtökohtana voidaankin pitää vammaisen henkilön suhdetta fyysiseen, sosiaaliseen, taloudelliseen ja kulttuuriseen ympäristöönsä sekä niitä tarpeita, joita vammaiselle henkilölle aiheutuu vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa.

Yleissopimuksen 3 artiklaan on koottu sen yleiset periaatteet. Näihin kuuluvat muun muassa henkilöiden synnynnäisen arvon, yksilöllisen itsemääräämisoikeuden – mukaan lukien vapaus tehdä omat valintansa – ja riippumattomuuden kunnioittaminen; syrjimättömyys; täysimääräinen ja tehokas osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan; mahdollisuuksien yhdenvertaisuus sekä vammaisten lasten kehittyvien kykyjen ja sen kunnioittaminen, että heillä on oikeus säilyttää identiteettinsä.

Yleissopimuksen 7 artiklan mukaan kaikissa vammaisia lapsia koskevissa toimissa on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Sopimuspuolten tulee 24 artiklan mukaan tunnustaa vammaisten henkilöiden oikeus koulutukseen ja 27 artiklan mukaan vammaisten henkilöiden oikeus tehdä työtä yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Yleissopimuksen 28 artikla koskee riittävää elintasoa ja sosiaaliturvaa. Artiklan 1 kohdan mukaan sopimuspuolet tunnustavat vammaisten henkilöiden oikeuden riittävään omaan ja perheidensä elintasoon, kuten riittävään ravintoon, vaatetukseen ja asumiseen, sekä elinolojen jatkuvaan paranemiseen ja toteuttavat asianmukaiset toimet tämän oikeuden toteutumisen turvaamiseksi ja edistämiseksi ilman syrjintää vammaisuuden perusteella. Artiklan 2 kohdan mukaan sopimuspuolet tunnustavat vammaisten henkilöiden oikeuden sosiaaliturvaan ilman syrjintää, muun muassa varmistamalla köyhyudessa eläville vammaisille henkilöille ja heidän perheilleen valtion tuen vammaisuudesta aiheutuviin kuluihin, jotka liittyvät muun muassa riittävään koulutukseen, neuvontaan, rahalliseen tukeen ja vuorohoitoon.

11.5 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista

YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991) tuli Suomen osalta voimaan 20.7.1991. Yleissopimuksessa lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin. Yleissopimuksen mukaan sopimusvaltioiden tulee taata yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista syrjintää.

Yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan muun muassa kaikissa lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Saman artiklan 2 kohdan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiansa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet.

LUONNOS

YK:n lapsen oikeuksien komitea on vuonna 2013 laajassa yleiskommentissaan (nro 14) kuvannut, mitä lapsen edun ensisijaisuuden huomioon ottamisella eri yhteyksissä voidaan tarkoittaa. Komitean mukaan lapsen etu on dynaaminen, sisällöltään viime kädessä yksilöllinen käsite erityisesti niissä yhteyksissä, joissa sillä tarkoitetaan yksittäisen lapsen etua. Lainsäädäntötyössä käsitteen sisältö on kollektiivisempi, ja sillä voidaan viitata esimerkiksi kaikkien kyseisen sääntelyn piiriin kuuluvien lasten tai tietyn lapsiryhmän etuun, jonka näkökulmasta sääntelyä tulee arvioida ja jolle tulee antaa asianmukainen, lähtökohtaisesti ensisijainen painoarvo. Lapsen etu ei tosin komitean mukaan aina ole ristiriidaton käsite: lapsen etu voi olla ristiriidassa esimerkiksi suuren yleisön tai vanhempien etujen ja oikeuksien kanssa, ja myös eri lapsiryhmien edut voivat erota toisistaan. Myös kyseiset tilanteet on punnittava tapauskohtaisesti.

Yleissopimuksen 26 artiklan 1 kohdan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden nauttia sosiaaliturvasta, mukaan luettuna sosiaalivakuutus, ja ryhtyvät välttämättömiin toimiin tämän oikeuden täydeksi toteuttamiseksi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti. Saman artiklan 2 kohdan mukaan näitä etuuksia myönnettäessä olisi tarvittaessa otettava huomioon lapsen ja hänen elatuksestaan vastuussa olevien henkilöiden varallisuus ja olosuhteet, kuten myös muut lapsen esittämään tai hänen puolestaan esitettyyn hakemukseen vaikuttavat seikat.

Yleissopimuksen 27 artiklan 1 kohdan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon. Saman artiklan 2 kohdan mukaan vanhemmilla tai muilla lapsen huollosta vastaavilla on ensisijainen velvollisuus kykyjensä ja taloudellisten mahdollisuuksiensa mukaisesti turvata lapsen kehityksen kannalta välttämättömät elinolosuhteet. Edelleen saman artiklan 3 kohdan mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät kansallisten olosuhteidensa ja varojensa mukaisesti tarpeellisiin toimiin tukeakseen vanhempia ja muita lapsesta vastuussa olevia tämän oikeuden toteuttamisessa sekä antavat tarvittaessa aineellista apua ja tukevat ohjelmia, joissa kiinnitetään huomiota erityisesti ravintoon, vaatetukseen ja asumiseen.

11.6 Arviointia

11.6.1 Lapsen vammaistuen keliakiaperuste

Vuoden 2027 alusta alle 16-vuotiaan vammaistuki muuttuu lapsen vammaistueksi, jota voidaan maksaa 18-vuotiaaksi asti. Esityksessä ehdotetaan, että asianmukaisesti diagnosoitua keliakiaa tai ihokeliakiaa sairastaville gluteenitonta ruokavaliota noudattaville lapsille mahdollistettaisiin oikeus saada lapsen perusvammaistukea 18-vuotiaaksi asti. Vammaistuuksien ikärajamuutosta koskeneessa hallituksen esityksessä (HE 125/2024 vp) arvioitiin, että esimerkiksi keliakikoiden kohdalla voi yksilöllisen arvioinnin perusteella käydä niin, että lapsen vammaistuen yleiset myöntämisedellytykset (7 §:n 1–2 momentti) eivät enää täytyisi lapsen kasvaessa vanhemmaksi. Tällä viitattiin siihen, että keliakikolla ei välttämättä olisi oikeus esimerkiksi 16- tai 17-vuotiaana lapsen vammaistukeen, koska lapsen vammaistuen edellytyksiin sisältyy tarkastelu esimerkiksi sen osalta, pystyykö lapsi ottamaan enemmän vastuuta itsestään ja esimerkiksi ruokavaliostaan vanhetessaan, jolloin lapsesta huolehtivalle taholle aiheutuvan rasituksen määrä voi vähentyä alle lapsen vammaistuen myöntämisvaatimusten. Nyt käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä on ehdotettu lisäksi, että samalla kun keliakiaa tai ihokeliakiaa sairastavalle lapselle mahdollistettaisiin oikeus lapsen perusvammaistukeen, perustoimeentulotuen ylimääräisten ravintomenojen huomioimisessa keliakian tai ihokeliakian perusteella alaikäraja muutettaisiin 16 vuodesta 18 vuoteen. Näin ollen muutokset koskisivat erityisesti 16–17-vuotiaita.

Nyt käsiteltävänä oleva ehdotus varmistaisi kaikille keliakiaa tai ihokeliakiaa sairastaville lapsille toisiinsa nähden yhtäläisen ja yhdenvertaisen oikeuden lapsen perusvammaistukeen, kun nykyään vain alle 16-vuotiaat keliakikot ja ihokeliakikot voivat saada perusvammaistukea

LUONNOS

Kelan ratkaisukäytäntöön perustuen ja toisaalta 16–17-vuotiailla on mahdollisuus saada keliakiasta ja ihokeliakiasta aiheutuvat ylimääräiset ravintomenot perustoimeentulotuessa huomioon. Lapset olisivat näin ollen jatkossa toisiinsa nähden yhdenvertaisia. Aikuisten olisi edelleen mahdollista saada ylimääräisinä ravintomenoina huomioon otettua keliakiasta tai ihokeliakiasta aiheutuvia ravintokustannuksia perustoimeentulotuessa 38 eurolla kuukaudessa. Lisäksi jos tällaiselle henkilölle aiheutuu keliakiasta kuukausitasolla enemmän ylimääräisiä ravintomenoja kuin 38 euroa, voisi henkilö hakea ylimeneviin kustannuksiin yksilölliseen harkintaan perustuvaa täydentävää toimeentulotukea hyvinvointialueelta.

Hallitusohjelman mukaisesti lapsen perusvammaistuen muutoksen tavoitteena on vahvistaa sosiaalista oikeudenmukaisuutta tukemalla alaikäisiä keliakikoita ja ihokeliakikoita. Keliakian ja ihokeliakian hoito pysyy samana riippumatta lapsen iästä. Ehdotuksella voidaankin katsoa edistettävän väestön terveyttä, mikä on säädetty perustuslain 19 §:n 3 momentissa julkisen vallan velvollisuudeksi.

Keliakian ja ihokeliakian lisäksi on muitakin sairauksia, jotka aiheuttavat samantapaista erityisruokavalion tarvetta ja voivat siten aiheuttaa esimerkiksi tavanomaiseen nähden ylimääräisiä ravintokustannuksia. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaiset ruoka-allergiat. Sairauksien syntymekanismit ovat kuitenkin keliakioissa ja ruoka-allergioissa toisiinsa nähden erilaiset. Allergioissa vältetään allergiaa aiheuttavaa ruoka-aineen käyttöä. Esimerkiksi lapsilla harvinaisessa vehnäallergiassa esiintyy usein yliherkkyyttä myös ohralle ja rukiille, mutta muut viljat sopivat ruokavalioon. Suuri osa ruoka-allergioista häviää muutamassa vuodessa eikä pitkäaikaishaittoja ole. Ruoka-allergiat huomioidaan lapsen vammaistuen myöntämisharkinnassa osana allergisten sairauksien kokonaisarviota. Puolestaan muista sairauksista kuin keliakiasta tai ihokeliakiasta johtuvia ylimääräisiä ravintomenoja ei edelleenkään korvattaisi aikuisille Kelan toimeenpanemasta perustoimeentulotuesta, vaan ne jäisivät edelleen hyvinvointialueiden toimeenpanemaan täydentävään toimeentulotukeen huomioon otettavaksi tarpeellisen suuruisina yksilölliseen harkintaan perustuen.

Ottaen huomioon, että ehdotetut muutokset yhdenvertaistaisivat tilannetta kaikkien keliakiaa tai ihokeliakiaa sairastavien lasten kesken, ehdotetun muutoksen mahdollistaman kohtuullisen korvauksen eli lapsen perusvammaistuen määrän sekä erityisesti perustuslakivaliokunnan lausunnon 46/2024 vp, jossa se on painottanut sitä, että perustuslain 6 §:ssä yhdenvertaisuudesta säädetty ei lähtökohtaisesti edellytä, että uusien kohdennettujen tai rajattujen julkisten tukijärjestelyjen säätämisen yhteydessä olisi aina arvioitava erikseen, edellyttääkö yhdenvertaisuus vastaavaksi katsottavan tukijärjestelyn kohdistamista myös johonkin muuhun kohteeseen, ehdotuksia voidaan pitää perustuslain yhdenvertaisuussääntelyn mukaisina. Ehdotukset huomioivat myös lapsen edun ja siten niiden voidaan katsoa turvaavan lisäksi erityisesti YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen artiklan 3 ja 27 toteutumista.

11.6.2 Vammaisetuuksien menettelysäännökset

Vammaisetuslakiin ehdotettujen menettelysäännöksiä koskevien muutosten voidaan arvioida keventävän vammaisetusasian ratkaisemisessa tarvittavaan lääketieteelliseen selvitykseen liittyvää vaivaa kansalaisen hakiessa vammaisetuutta ja toisaalta keventävän työkuormaa terveydenhuollossa. Lisäksi vammaisetuuden myöntämisen pituutta koskevan ehdotuksen voidaan arvioida selkeyttävän vammaisetuslakia siten, että asiakkaan on helpompi ymmärtää, millä perusteella hänen etuutensa on myönnetty määräaikaisena tai toistaiseksi voimassa olevana.

Koska ehdotukset keventäisivät vammaisetusasian hakemiseen liittyvää työtä sekä selkeyttäisivät ja täsmentäisivät lainsäädäntöä, niiden voidaan arvioida turvaavan omalta osaltaan paremmin perustuslain 21 §:ssä säädettyjä oikeuksia kansalaisen asian asianmukaisesta käsittelystä ja

LUONNOS

muista hyvän hallinnon osa-alueista. Säännökset turvaisivat paremmin kansalaisen oikeutta saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan ensinnäkin toimivaltaisessa viranomaisessa eli Kelassa ja toiseksi myös muutoksenhakuasteissa eli sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnassa ja vakuutus oikeudessa, jotka toimivat vammaisetuusasioissa muutoksenhakueliminä. Oikeus saada oikeuttaan koskeva vammaisetuuspäätös muutoksenhakuasteen ratkaistavaksi toteutuisi nykyistä paremmin, sillä kansalaisen olisi helpompi ymmärtää, miksi etuus on myönnetty määräaikaisena tai miksi toistaiseksi voimassa olevana. Toisaalta jos kansalainen lainsäädännön täsmentämisen myötä voisi ymmärtää paremmin esimerkiksi määräaikaisuuden perusteet, hän voisi arvioida päätöksen oikeellisuutta paremmin eikä päätöstä välttämättä olisi puutteellisen tiedon vuoksi tarpeen saattaa muutoksenhakuasteen käsiteltäväksi.

11.6.3 Erityishoitoraha

Nyt käsiteltävänä oleva ehdotus erityishoitorahan edellytyksiä koskevaksi muutokseksi koskien hoidettavan lapsen ikää varmistaisi jokaisen alle 18-vuotiaan lapsen vanhemmalle toisiin vanhempiin nähden yhtäläisen ja yhdenvertaisen oikeuden saada erityishoitorahaa, sillä nykyään ainoastaan alle 16-vuotiaiden lasten vanhemmilla voi olla erityishoitorahaan oikeus osallistuaan lapsen hoitoon tai kuntoutukseen. Vanhemmat, lapsiperheet ja lapset olisivat näin ollen toisiinsa nähden yhdenvertaisessa asemassa ja siten ehdotus vastaisi perustuslain 6 §:n mukaisia yhdenvertaisuutta koskevia vaatimuksia voimassa olevaa lainsäädäntöä paremmin. Lisäksi ehdotuksella julkinen valta tukisi omalta osaltaan perheiden mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaisesti. Ehdotus huomioi myös lapsen edun ja siten sen voi katsoa turvaavan lisäksi erityisesti YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen artiklan 3 ja 27 toteutumista.

11.6.4 Yhteenveto

Edellä esitetyin perustein hallitus katsoo, että esitys voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

vammaisetuksista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vammaisetuksista annetun lain (570/2007) 2 §:n 2 momentti ja 20 §:n 1 momentti sekä
lisätään 7 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 736/2024, uusi 4 momentti ja 17 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1050/2009, 1228/2009 ja 736/2024, uusi 4 momentti seuraavasti:

2 §

Etuudet

Vammaistuet ja hoitotuki myönnetään toistaiseksi tai määräajaksi. Tuki myönnetään määräajaksi tai toistaiseksi sen mukaan, arvioidaanko henkilön tilanteessa tai olosuhteissa mahdollisesti tapahtuvan sellaisia muutoksia, joilla voi olla vaikutusta oikeuteen saada vammais- tai hoitotukea tai sen määrään. Vammaistuet ja hoitotuki on porrastettu henkilön tuen tarpeen mukaan perustukeen, korotettuun tukeen ja ylimpään tukeen.

7 §

Lapsen vammaistuki

Perusvammaistukeen on myös oikeus keliakiaa sairastavalla lapsella, joka noudattaa gluteenitonta ruokavaliota.

17 §

Lapsen vammaistuen hakeminen ja ilmoitusvelvollisuus

Jos vammaistukea haetaan ainoastaan 7 §:n 4 momentin perusteella, hakemuksessa on ilmoitettava vähintään 1 momentin 1, 2 ja 5 kohdassa mainitut tiedot. Lisäksi hakijan on ilmoitettava tiedot tukeen oikeuttavasta sairaudesta. Vammaistukea 7 §:n 4 momentin perusteella saavan lapsen edunvalvojan, huoltajan tai muun lapsen vammaistukea 15 §:n 2 momentin mukaan hakemaan oikeutetun henkilön on ilmoitettava 2 momentin 1 ja 4 kohdassa mainitut tiedot. Lisäksi hakijan ja saajan on annettava Kansaneläkelaitokselle myös muut hakemuksen ratkaisemiseksi ja tuen maksamiseksi välttämättömät tiedot.

20 §

LUONNOS

Vammaisetuuden hakijan terveydentilaselvitys

Vammaisetuuden hakijan on toimitettava Kansaneläkelaitokselle 17 §:n 1 momentin 3 kohdassa tai 18 §:n 1 momentissa tarkoitettua terveydentilan kuvauksesta laadittu lääkärinlausunto tai muu riittävä lääketieteellinen selvitys. Kansaneläkelaitos voi myös omalla kustannuksellaan hankkia lääkärinlausunnon tai muun riittävän lääketieteellisen selvityksen, jos hakija tai lapsi on hoidettavana sairaalassa tai laitoksessa taikka jos siihen on muu erityinen syy. Kansaneläkelaitos antaa tarkemmat ohjeet siitä, mitä lääkärinlausunnosta tai muusta riittävästä lääketieteellisestä selvityksestä tulee käydä ilmi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Jos oikeus etuuteen on alkanut ennen tämän lain voimaantuloa, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Oikeus tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten nojalla myönnettyihin etuuksiin jatkuu 32 §:n mukaiseen seuraavaan tarkistukseen tai 33 §:n mukaiseen lakkaamiseen asti.

2.

Laki

toimeentulotuesta annetun lain 7 b §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 7 b §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 847/2024, seuraavasti:

7 b §

Terveydenhuoltomenot ja muut menot

Keliakiaa sairastavan 18 vuotta täyttäneen henkilön osalta muina perusmenoina otetaan lisäksi huomioon 38 euroa kuukaudessa keliakiasta johtuvien ylimääräisten ravintomenojen kattamiseksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

sairausvakuutuslain 10 luvun 2 §:n ja 11 luvun 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sairausvakuutuslain (1224/2004) 10 luvun 2 §:n 1 momentti ja 11 luvun 2 §:n 4 momentti sellaisina kuin ne ovat, ensin mainittu laissa 678/2014 ja viimeksi mainittu laissa 535/2019 seuraavasti:

10 luku

Erityishoitoraha

2 §

Erityishoitorahan maksamisen edellytykset

Erityishoitorahaa maksetaan vakuutetulle, joka on alle 18-vuotiaan lapsensa sairaanhoitoon liittyvään, nopeasti kehittyvään tai vaativaan hoidolliseen vaiheeseen osallistumisen tai lapsensa kuntoutuksen vuoksi lyhytaikaisesti tai tilapäisesti estynyt tekemästä omaa tai toisen työtä ja jolla ei ole tältä ajalta työtuloja. Vähäinen työtulo ei kuitenkaan estä erityishoitorahan maksamista. Työtulona ei oteta huomioon omaishoidon tukea eikä myöskään perhehoidosta maksettavaa hoitopalkkiota.

11 luku

Päivärahaetuuksien määrä

2 §

Vuositulo

Ammattiin valmistumisella tarkoitetaan tutkinnon suorittamista. Lapsen hoitamisella tarkoitetaan vanhempainpäivärahakauden jälkeistä työstä poissaoloa alle 3-vuotiaan lapsen sekä adoptiolapsen kotihoidon vuoksi taikka työstä poissaoloa alle 18-vuotiaan sairaan tai vammaisen lapsen sairaanhoitoon osallistumisen vuoksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

LUONNOS

Helsingissä x.x.20xx

Pääministeri

Petteri Orpo

Sosiaaliturvaministeri Sanni Grahn-Laasonen

Laki

vammaisetuuksista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vammaisetuuksista annetun lain (570/2007) 2 §:n 2 momentti ja 20 §:n 1 momentti
sekä
lisätään 7 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 736/2024, uusi 4 momentti ja 17 §:ään,
sellaisena kuin se on osaksi laeissa 1050/2009, 1228/2009 ja 736/2024, uusi 4 momentti seu-
raavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Etuudet

Etuudet

Vammaistuet ja hoitotuki myönnetään tois-
taiseksi tai määräajaksi. Vammaistuet ja hoi-
totuki on porrastettu henkilön tuen tarpeen
mukaan perustukeen, korotettuun tukeen ja
ylimpään tukeen.

Vammaistuet ja hoitotuki myönnetään tois-
taiseksi tai määräajaksi. Tuki myönnetään
määräajaksi tai toistaiseksi sen mukaan, arvi-
oidaanko henkilön tilanteessa tai olosuhteissa
mahdollisesti tapahtuvan sellaisia muutoksia,
joilla voi olla vaikutusta oikeuteen saada
vammais- tai hoitotukea tai sen määrään.
Vammaistuet ja hoitotuki on porrastettu hen-
kilön tuen tarpeen mukaan perustukeen, koro-
tettuun tukeen ja ylimpään tukeen.

7 §

7 §

Lapsen vammaistuki

Lapsen vammaistuki

Perusvammaistukeen on myös oikeus ke-
liakiaa sairastavalla lapsella, joka noudattaa
gluteenitonta ruokavaliota.

17 §

17 §

*Lapsen vammaistuen hakeminen ja ilmoitus-
velvollisuus*

*Lapsen vammaistuen hakeminen ja ilmoitus-
velvollisuus*

LUONNOS

Voimassa oleva laki

Ehdotus

20 §

Vammaisetuuden hakijan terveydentilaselvitys

Vammaisetuuden hakijan on toimitettava Kansaneläkelaitokselle 17 §:n 1 momentin 3 kohdassa tai 18 §:n 1 momentissa tarkoitettua terveydentilan kuvauksesta *taikka* 19 §:n 1 momentissa tarkoitettua sairaudesta laadittu lääkärinlausunto. Kansaneläkelaitos voi myös omalla kustannuksellaan hankkia lääkärinlausunnon, jos hakija tai lapsi on hoidettavana sairaalassa tai laitoksessa taikka jos siihen on muu erityinen syy. Kansaneläkelaitos antaa tarkemmat ohjeet siitä, mitä lääkärinlausunnosta tulee käydä ilmi.

20 §

Vammaisetuuden hakijan terveydentilaselvitys

Vammaisetuuden hakijan on toimitettava Kansaneläkelaitokselle 17 §:n 1 momentin 3 kohdassa tai 18 §:n 1 momentissa tarkoitettua terveydentilan kuvauksesta laadittu lääkärinlausunto *tai muu riittävä lääketieteellinen selvitys*. Kansaneläkelaitos voi myös omalla kustannuksellaan hankkia lääkärinlausunnon *tai muun riittävän lääketieteellisen selvityksen*, jos hakija tai lapsi on hoidettavana sairaalassa tai laitoksessa taikka jos siihen on muu erityinen syy. Kansaneläkelaitos antaa tarkemmat ohjeet siitä, mitä lääkärinlausunnosta *tai muusta riittävästä lääketieteellisestä selvityksestä* tulee käydä ilmi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

*...
Jos oikeus etuuteen on alkanut ennen tämän lain voimaantuloa, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Oikeus tämän lain voimaan tullessa*

LUONNOS

Voimassa oleva laki

Ehdotus

voimassa olleiden säännösten nojalla myönnettyihin etuuksiin jatkuu 32 §:n mukaiseen seuraavaan tarkistukseen tai 33 §:n mukaiseen lakkaamiseen asti.

Laki

toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 7 b §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 847/2024, seuraavasti:

<i>Voimassa oleva laki</i>	<i>Ehdotus</i>
7 b §	7 b §
<i>Terveys- ja huoltomenot ja muut menot</i>	<i>Terveys- ja huoltomenot ja muut menot</i>
Keliakiaa sairastavan 16 vuotta täyttäneen henkilön osalta muina perusmenoina otetaan lisäksi huomioon 38 euroa kuukaudessa keliakiasta johtuvien ylimääräisten ravintomien kattamiseksi.	Keliakiaa sairastavan 18 vuotta täyttäneen henkilön osalta muina perusmenoina otetaan lisäksi huomioon 38 euroa kuukaudessa keliakiasta johtuvien ylimääräisten ravintomien kattamiseksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

LUONNOS

Laki

sairausvakuutuslain 10 luvun 2 §:n ja 11 luvun 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan sairausvakuutuslain (1224/2002) 10 luvun 2 §:n 1 momentti ja 11 luvun 2 §:n 4 momentti sellaisina kuin ne ovat, ensin mainittu laissa 678/2014 ja viimeksi mainittu laissa 535/2019 seuraavasti:

LUONNOS

Voimassa oleva laki

Ehdotus

10 luku

10 luku

Erityishoitoraha

Erityishoitoraha

2 §

2 §

Erityishoitorahan maksamisen edellytykset

Erityishoitorahan maksamisen edellytykset

Erityishoitorahaa maksetaan vakuutetulle, joka on alle 16-vuotiaan lapsensa sairaanhoitoon liittyvään, nopeasti kehittyvään tai vaativaan hoidolliseen vaiheeseen osallistumisen tai lapsensa kuntoutuksen vuoksi lyhytaikaisesti tai tilapäisesti estynyt tekemästä omaa tai toisen työtä ja jolla ei ole tältä ajalta työtuloja. Vähäinen työtulo ei kuitenkaan estä erityishoitorahan maksamista. Työtulona ei oteta huomioon omaishoidontukea eikä myöskään perhehoidosta maksettavaa hoitopalkkiota.

Erityishoitorahaa maksetaan vakuutetulle, joka on alle 18-vuotiaan lapsensa sairaanhoitoon liittyvään, nopeasti kehittyvään tai vaativaan hoidolliseen vaiheeseen osallistumisen tai lapsensa kuntoutuksen vuoksi lyhytaikaisesti tai tilapäisesti estynyt tekemästä omaa tai toisen työtä ja jolla ei ole tältä ajalta työtuloja. Vähäinen työtulo ei kuitenkaan estä erityishoitorahan maksamista. Työtulona ei oteta huomioon omaishoidon tukea eikä myöskään perhehoidosta maksettavaa hoitopalkkiota.

11 luku

11 luku

Päivärahaetuuksien määrä

Päivärahaetuuksien määrä

2 §

2 §

Vuositulo

Vuositulo

Ammattiin valmistumisella tarkoitetaan tutkinnon suorittamista. Lapsen hoitamisella tarkoitetaan vanhempainpäivärahakauden jälkeistä työstä poissaoloa alle 3-vuotiaan lapsen sekä adoptiolapsen kotihoidon vuoksi taikka työstä poissaoloa alle 16-vuotiaan sairaan tai vammaisen lapsen sairaanhoitoon osallistumisen vuoksi.

Ammattiin valmistumisella tarkoitetaan tutkinnon suorittamista. Lapsen hoitamisella tarkoitetaan vanhempainpäivärahakauden jälkeistä työstä poissaoloa alle 3-vuotiaan lapsen sekä adoptiolapsen kotihoidon vuoksi taikka työstä poissaoloa alle 18-vuotiaan sairaan tai vammaisen lapsen sairaanhoitoon osallistumisen vuoksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20